

0 5 AGUSTOS 1987

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI : 2

KAYSERİ—1985

KUR'AN VE TEMİZLİK

Prof. Dr. Hüseyin ATAY

Kur'an-ı Kerim, ilk inen ayetlerinde bile temizliğe önem vermiştir. Bunda maddî ve bedenî temizliğe öncelik verdiği anlaşılabilir. Ancak «Rabbi yüceltmeyi» (1) öne alması ile öncelikle manevi temizliğe de işaret etmiş sayılabilir. İnsanın maddi ve bedeni temizliği de içinin ve ruhunun temizliği kadar önemlidir.

Kur'an-ı Kerim, Allah'la dünyada özel manevi mülakat (Müslümanın miracı sayılan) namaz için pek özel bir maddî ve bedenî temizliği şart koymuştur. Müslümanlar bu özel temizliğe dikkat ederler. Ne var ki onu o kadar benimserler ki, diğer hususlara da ve bu arada Kur'an okumaya da bunu şart olarak ileri sürerler. Uzaktan veya yakından temizlikle ilgili olan ayet ve hadisleri bu yöne destek olacak şekilde anlar ve yorumlarlar. Kur'an-ı Kerimin okunması elle tutulması için bu özel temizliğin ilk basamağı olan yıkanmayı (Gusletmeyi) şart koşarlar. İslâm'da durup dururken yıkanmak ve temizlenmek elbette arzulanan ve beğenilen bir iştir. Ama özel olarak yıkanmanın şart koşulması sadece cünüplük ve hayız içindir. Bu iki durumdan birinde olan insan namaz kılmak için yıkanmak mecburiyetindedir. Ancak bazı alim ve fakîhler bu mecburiyeti Kur'an-ı Kerimi tutmaya ve okumaya da teşmil etmişlerdir. Şimdi bunu inceleyeceğiz. Şunu önce hatırlatmış olalım, ki abdestsiz Kur'anı tutmayı caiz görmeyen bazı alimler cünüp olarak tutmayı da caiz görmezler. Çünkü cünüp olan kimsenin abdest alması cünüplüğü kaldırmaz. Önce cünüplükten yıkanmış olmalı ve ondan sonra abdest almalıdır. Ama yıkanmış olan bir kimse yıkandıktan sonra abdesti bozacak bir şey yapmamışsa abdestli sayılır. Abdesti bozulursa sadece abdest alır. Cünüp olan bir kimsenin Kur'an-ı tutamayacağını ve Kur'an okuyamayacağını söyleyenlerin delillerini önce zikredip, sonra cünüp olarak Kur'ana dokunabileceğini ve Kur'an okuyabileceğini söyleyenlerin cevaplarını ve delillerini göreceğiz.

(1) Muddessir suresi, 3

Kur'an-ı Kerimde «O saklı kitapta bulunan Kur'an-ı Kerimdir O'na ancak arındırılmış olanlar dokunabilir» (2) denmektedir. Bu ayette geçen Kur'an'ın elimizdeki mushaf olduğunu iddia eden bazı insanlar O'na abdestsiz dokunulamayacağını ileri sürdükleri gibi cünüp olarak da dokunulamayacağını söylemektedirler.

Türkçe yazılmış Kur'an tefsirlerinde Vakıa suresinin 79. ayetinin nasıl tefsir edildiğini gözden geçirmek gerekmektedir. Türk müslümanları, bilgilerini Türkçe eserlerden öğrendikleri için, onlarda olan fikirlere de ayrıca temas etmelidir ki yapılan bir araştırma eksiklikten uzak olmasın. M. Vehbi «Hülasat'ul-Beyan» adlı Türkçe tefsirinde bu ayeti şöyle açıklar : «Kur'an Allah katında mahfûz ve şeytanın almasından saklıdır. Kıyamete kadar ahkâmı değişmekten ve sözleri tebeddülden mahfûzdur ve Kur'an'a dokunmaz. Ancak hadesten (Abdestsizlik) ve pislikten tâhir (temiz) olanlar dokunur. Zira Kur'an alemlerin Râbbi olan Vâcibu'l-Vücut tarafından nâzil olmuş bir kitap olduğundan O'na yapışacak kimse abdestli olmalı ve diğer pislikten temiz ve tahir olmalı ki kitabın kutsiyetine riayet etmiş olsun. Zira abdestli olmayan ve cünüp olan kimsenin Kur'an'a yapışması günahdır» (3).

Muhammed Hamdi Yazır, bu ayet-i kerimeyi şöyle açıklamıştır : «Kur'an saklı yani temiz tutulmak kirletilmemek zayi edilmemek için saklanır. Mahfazalar içinde mahfuz tutulur. Mushaflar öyle mahfuz tutulmalıdır. Mutahhar (Arındırılmış) olandan başkası O'na el süremez. Bu nefiy, (Ayetteki olumsuz olan «Lâ») nehiy (olumsuz emri) manasındadır. Yani, taharetsiz kirli elle O'na dokunmasın. Ancak maddî ve manevî pislikten hubs'u (pislik) hadesten (Abdestsizlikten) taharetle temizlenmiş imanlı abdestli kimseler temas etsin. Bu ayet sebebiyledir ki, fıkhıta cünüp iken Kur'an okunamayacağı ve abdesti olmayanın mushafa mess (dokunma) edemeyeceği beyan olunmuştur» (4).

Ömer N. Bilmen'in tefsiri de bu ikisinden farklı değildir. Belki biraz daha manayı daraltmıştır. «O mushafı şerife tamamen temiz olanlardan başkası el süremez. Binaenaleyh tam bir taharet halinde bulunmayan bir şahıs Kur'an-ı Kerimi eline alamaz. Yani alması dinen nehyedilmiştir. Cumhur Ulema'ya (Alimlerin çoğun-

(2) Vâkıa suresi, 79 - 80.

(3) Mehmet Vehbi, Hülasatu'l-Beyan 14/360 (Eski baskı)

(4) M.H. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 6/4723

luğuna) göre taharetsiz olan bir kimse Kur'an-ı kerime mess edemez, eline alamaz. Fakat bir cemaata göre, taharetsiz bir kimsenin Kur'an-a mess etmesi caiz değilse de, O'nu kendisine (Kur'an-a) bitişik olmayan bir zarf içinde, bir sandık içinde olarak eline alması câizdir. İmam-ı Şafii'ye göre bir cünüp, Kur'an-ı Kerimi okuyamaz. Fakat bir abdestsiz müslüman, ezber okuyabilir. Çocukların Kur'an-ı ellerine alarak okumaları bir zarurete binaen mübah bulunmuştur. Onlar Kur'an-ı okuyup öğrenmek mecburiyetindedirler ve onlar mükellef değildirler. Fukahânın beyanında işaret vardır ki, hükmü kıraat (okumanın hükmü) kast ile tegayyür (değişir) eder. Binaenaleyh cünüp için zikir tesbih ve duâ câizdir. Yani bu zikredilenlerin tilavet-i Kur'an kasdıyla olmaksızın yapılması mübahtır. Hayız ve nüfesa (Aybaşı ve lohusa kadın) da bu gibi ahkâm hususunda cünüp gibi sayılır. Bu ayeti kerime şöyle de tevil (yorum) edilmiştir :

O Levhi Mahfuz'a günahlardan tertemiz olandan başkası, yani meleklerden başkası temasta bulunamaz» (5).

Buraya sözlerini ve tefsirlerini naklettiğimiz âlimlerimizin halkımızın üzerine tesiri inkâr edilemez. Diğer İslâm âlimleri arasında böyle düşünenlerin bulunduğunu ve bizimkilerin de onlardan farklı olmadıkları görülmektedir. Bu hususta yaptığımız inceleme gösteriyor ki, bir önceki âlim kendi anlayışına göre bir şey söylüyor. Sonra gelen O'nun söylediği yönde ve istikamette biraz daha sıkı ve daraltıcı sözler söylüyor. Bu böylece uzayıp gidiyor. Durum da ona göre darlaşıyor ve sıkıntı meydana getiriyor. Şu önemli kaidede unutulmamalıdır : Bir hükmü yerine getirmek için ne kadar çok şart ileri sürülürse o hükmün yerine getirilmesi o kadar imkânsız olur ve hüküm gerçekliğini ve tesirini gösteremez. Kur'an okumak için ne kadar çok şart ileri sürülürse, Kur'an'ın okunması o kadar engellenmiş olur. Kur'anın kudsiyetini, O'nun manasında aramayıp maddî kağıdının saklanmasıyla görmek çok ve tamamen yanlış bir düşünce olduğu halde, bilenler söylemiştir diye bilmeyenler de uymak zorunda kalmışlardır. Bu sahada okumamış olanlar doğrusunu nasıl bileceklerdir. Halâ sıkıntısını çektiğimiz ve müslüman milletlerin belini kıran çok önemli bir ilmi metod yanlışlığı vardır. O da şudur : Daha önce ilk defa bir âlim veya müctehit ve bir yazar bir fikir ileri sürmüşse veya bir ayet ve hadise bir mana vermişse artık onun yanlışlığı ve doğruluğu tartışılmadan doğ-

(5) Ömer N. Bilmen, Kur'an-ı Kerimin Meâli Âlisi ve Tefsiri, 8/3614.

ruluğu kabul edilir ve O'nun istikametinde ilâve edilir, gidilir. Çünkü O'nun sözü esas alınmıştır, o değişmez bir istikamet vermiş ve artık sonra gelen o istikamete göre yoluna devam eder. Bu böylece halk arasında yaygın hale gelir. O fikre ve anlayışa karşı olanlar azınlıkta kalır ve onların haklı oldukları kimse tarafından düşünülüp söz konusu edilemez olur. Hükümler ve onların tesir ettiği yanlış uygulamalar böylece devam eder durur. Yukarıya aldığımız Türkçe tefsirlerdeki bazı yanlışlara dikkati çekmek istiyoruz : Zaten bu konuyu incelediğimiz için mümkün olduğu kadar herkesin görüşüne yer verip yanlış doğru tarafını belirtmeye çalışıyoruz. M. Vehbi'nin : Kıyamete kadar ahkâmı ve sözleri değişmekten mahfuzdur, bu hususta O'na kimse dokunamaz demesi doğrudur ve ayet bunu ifade eder. Ama abdestsiz ve cünüb olanın Kur'ana tutması ve yapışması günahdır demesi yanlıştır. Ayette böyle bir mana yoktur. Buna dâir olan hadislerin doğruluğunda ve manalarında ihtilaf edildiğinden dolayı onlardan da «günah» hükmünü çıkarmak yanlıştır.

«Abdestli olmalı ki kitabın kutsiyetine riayet etmiş olsun» sözünde de esastan iki yanlış vardır. Bu durumda Kur'ana müslüman olmayan yaklaşamayacak dokunamayacak ve O'nu okuyamayacaktır. Çünkü müslüman olmayana abdest al, Kur'an okuyacak ve İslâm Dinini öğreneceksin demek saçmadır. .

Kimse böyle yapmayacağı için müslümandan başkasına Kur'an-ı okutma ve öğretme imkânı kalkıyor. Halbuki Kur'an bütün beşeriyete gelmiştir. O'nu, her zaman ve her durumda herkes okumak zorundadır. Kur'an'ın kutsallığı manasının değişmez ve yüce olmasında aranmalıdır. Buna bizimkiler hiç temas etmediler.

İkincisi Hz. Peygamber bir sözünde : «Müslüman, cünüb olmakla pis olmaz» demiştir. O halde müslümanın her zaman Kur'an okumasını engellemek için O'nun abdestli olmasını ileri sürmek yanlıştır. Kâfir ve putperest Kur'an-ı istediği zaman okuma imkânına sahip olacak ama müslüman böyle bir imkândan mahrum sayılacak, aklın alacağı bir iş değildir. Aslında müslüman Kur'an-ı her zaman okumak ve daha iyi anlamak zorundadır. Bu noktadan da abdestliden başkası Kur'an-ı tutamaz demek yanlış kabul edilmiştir.

M.H. Yazır ise; Kur'an'da geçen «meknûn» (saklı) kelimesine yanlış bir mana vermiştir. Şöyle ki : «Kur'an temiz tutulmak kirle-

tilmemek için saklanan mahfazalar içinde mahfuz tutulur.» Bu sözün yanlış tarafı : Kur'an-ı Kerim saklı tutulacak, kimse O'nu görmeyecek ve süslü kutular içinde muhafaza edilecek, demiş olmasındır. Millet de hep öyle davrandı ve O'nu sandıklar içinde sakladı durdu. Millet onların dediğini harfi harfine yaptı ama Kur'an-ı hiçbir zaman anlamaya çalışmadı ve anlamadı. Halbuki Kur'an-ı kirli ellerle tutmamaya dikkat edilecek O'nun temiz ve yırtıksız kalması sağlanacak ki, herkes O'nu kolaylıkla okusun, demeliydi. Bunlar ömürlerini ilme vermişler ama hep veya çoğu kez öncekilerin dediklerinden kafalarındakine uygun olanı tekrar etmekten başka birşey yapmamışlar ve öncekilerden aldıkları sözlerin doğruluğunu incelememişlerdir. Bakınız M.H. Yazır, esasta bir hata daha işliyor. Diyor ki : «Bu ayet sebebiyledir ki Fıkıhta cünüp iken Kur'an okunamayacağı ve abdesti olmayanın Mushafa messede-meyeceği beyân olunmuştur. «Önce fıkihtaki hükmü öğreniyor kabul ediyor sonra onun ışığında Kur'an-ı anlıyor ve onu Kur'ana tatbik ediyor. Oysa ayeti kerimede cünüp ve abdest sözü geçmemektedir. Kâide, Kur'ana bakıp, fıkihtaki hükmü doğrultmaktır. Bu gibi yanlış anlayış ve tatbikattan dolaydır ki, biz fıkiha uyduk, Kur'ana sırt çevirdik ve zannettik ki, fıkiha uymak, Kur'ana uymaktır. Elbette fıkihta, Kur'ana uygun hükümler de vardır. İşte fıkihtaki hükümlerin Kur'anda olanlarını ve olmayanlarını ayırmak gerekir. Bunun kaidesi Kur'anı ve sahih hadisleri önüne koyup ve onu ölçü alıp hareket etmektir. Ö.N. Bilmen de, benzer hatalar yapmış ve ancak şunları da düşünmeden nakletmiştir. «Kur'an-ı Kerimi çocuklar ellerine alıp okumaları bir zarurete binaen mübah bulunmuştur. Onlar Kur'an-ı okuyup öğrenmek mecburiyetindedirler ve onlar mükellef değildirler» Buradaki hataları işaretliyorum : Çocukların mükellef olmadığını söylerken, onların Kur'an okumalarının zarureti nereden çıkıyor. Tutarsızlık yok mu ? Mecbur olmaları nasıl izah edilecektir ? Mükellef olmadıkları doğrudur, ama mecbur oldukları yanlıştır. Böyle, bir yanlış, bir doğruya karıştırıp netice çıkarmaya, «mugalata» denmektedir.

Oysa mükellef olmadıkları halde çocukların, Kur'an-ı abdestsiz okumalarına fetvâ veren bir kimse, mükellef olanların abdestsiz okumalarına da haydi haydi fetvâ vermeliydi. Mükellef olmayan için Kur'an'ın kutsiyeti niye söz konusu edilmiyor da mükellef olana tutmak günah sayılıyor ? Halbuki mükellef olanın sorumluluğu bir sürü işler vardır. Onları daha iyi yapabilmek için, diğer mecburiyetlerini azaltmak lâzım gelmez mi ? Daha önemlisi çocuklar mükellef değilken okuyabilecekler, ama mükellef olan

okuyamayacak. Aslında mükellef olan okuyacak ki Kur'anda neier olduğunu öğrenip, ona göre hareket etsin. Ne yazık ki Kur'anda olanı öğrenmek sanki mükellefe yasaklanıyor da kimse farkında değildir. Sonra müslümanların düştüğü kötü durum nasıl düzelecektir ?

Ö.N. Bilmen'in başkalarından naklettiği şu söze dikkat etmek gerekir. «Hükmü kıraat (okumasının hükmü) kast ile tegayyür eder (Niyete göre değişir)» «Cünüp için, zikir, tesbih ve dua câizdir. Bunların okunması Kur'an kasdıyla olmaksızın yapılması mübahtır» Birinci cümlede geçen niyete göre okuma hükmü değişir kaidelerini koyuyor. İkinci cümlede buna misal veriyor. Şimdi bir kimse Kur'an-ı Kerimi dua niyetiyle veya şifa niyetiyle okursa abdestsiz ve cünüp olarak okuyabilecek, ama Kur'an niyetiyle okursa cünüp olarak okuyamayacak. Niyete göre bu değişik hükümü veren kim olursa olsun hata etmiştir. Bu, Kur'an ve Hadise dayanmayan indî bir hükümdür. Sorulması gereken soru şudur. Her iki durumda Kur'an'ın lafızları (sözleri) ve manaları değişiyor mu ? Değiştiği iddia edilemez. O halde okuyan diyecek ki ben dua ve zikir niyetiyle okuyorum. O zaman O'na ne cevap verilecektir ? Bunun cevabı yoktur. Aslında Kur'an'ın okunmasını şarta bağlayanlar, ileri sürdükleri şartların ağırlığını ve doğru olmadığını ve Kur'an-ı okumanın engellendiğini görmüşler, ama sözlerinden de açıkça vaz geçmemişler ek fetva ve sözlerle şartları hafifletme veya yok farzettirmeye mecbur olarak zikir, tesbih ve dua kastıyla abdestsiz ve cünüp okunmasına izin vermişlerdir. Müslümanlara hele memleketimizdekilerine bakılacak olursa, onlar Kur'an-ı Kerimi duâ ve zikir için okuyorlar, hastalarına üflüyor veya ölülerinin ardından gönderiyor. O halde Ö.N. Bilmen ve O'nun gibi düşünen fukahaya göre bu gibi kimseler Kur'an-ı Kerimi cünüp ve abdestsiz okuyabilirler. Çünkü anlamadan duâ olarak okuyorlar.

Eğer duadan maksat, anlamadan okumaksa ki böyle düşünmek kimsenin haddine değildir.İlerde meseleyi çok çeşitli âlimlerin fikir ve anlayışlarına göre incelemeye devam edeceğiz. Fakat her münakaşanın sonunda bir tezyîl (netice) çıkarmak doğru olur.

Kur'an-ı Kerimi cünüp ve abdestsizlerin tutmasının günah olması diye bir şey Kur'an'da bulunmamaktadır. Cünüp tutulup okunmaz diyenler bile zikir ve dua kastıyla okunabileceğine cevâz vermişlerdir. Buna göre tutulup okunacağına inanmayanlar zikir ve duâ kasdıyla Kur'anın okunabileceğini dolambaçlı yoldan söylemiş oluyorlar.

Cünüp olan kimsenin Kur'an-ı tutamayacağına ve onu okuyamayacağına dair başlangıç ve hareket noktası Vâkıa Suresinin 79. ayeti alındığından onun önceki âlim ve mücehitler tarafından nasıl anlaşıldığını arapça eserlerden de takip etmek meseleye açıklık getirecek ve kesinlik kazandıracak.

Bunu söyleyenlere göre «arındırılmış olanlar ancak O'na dokunur» daki «Arındırılmışlar» dan maksat meleklerdir. Yani O'na sadece melekler dokunabilir başkası dokunamaz. Bunu söyleyenlerin içinde şunlar bulunmaktadır: İbn. Abbâs, İkrime, Said b. Cubeyr, Enes, Dahhâk Cabir b. Zeyd Ebu Nahik, Suddi ve Abdurrahman b. Zeyd, ki bunlara göre mana «Dokunamaz» olarak haber veriliyor (6) O halde, ayette geçen kitap elimizdeki Kur'an olmadığından bu dünyada ve elimizde olan Kur'an-ı yani mushafı insanlardan herkes tutabilir ve bu durum ayete aykırı düşmez ve bunların arındırılmaları «temizletilmeleri» söz konusu olmaz.

Diğeri, ayeti kerimede zikredilen kitaptan maksat elimizdeki mushaftır diyenlerin sözüdür. Bunu söyleyen Mücâhid (7) ve Katade'dir. Elimizdeki mushaf olduğunu söyleyenler «Arındırılmış olanlar» (Mutahharûn) hususunda dört mana ileri sürmüşlerdir:

a) Arındırılmış olanlar abdestli olanlardır. Bunu çoğunluk söylemiştir.

b) Arındırılmış olanlar putperest ve dinsiz olmayanlardır. Bunu Ata b. Sâib söylemiştir.

c) Arındırılmış olanlar günah ve hata işlemeyenlerdir. Bunu Rabi' b. Enes söylemiştir.

d) Kur'an'ın zevkini, faydasını ve tadını ancak O'na inanan bulur ve elde eder. Bunu İmam Ferrâ söylemiştir (8).

---

(6) Cemaluddin Abdurrahman b. Cevzi, Zadu'l-Mesir, 8/151. İsmail b. Kesir, (774 - 1372) Tefsir 4/298, Beyrut 1969.

(7) Burada bir tenakuz var. Mücahid hem birinci görüşte ve hem ikinci görüşte zikredilmiştir. Taberi tefsirinde Mücahitten yapılan rivayette ve Mücahidin kendi tefsirinde (Devlet Katar s. 652) görülen O'nun birinci fikre sahip olduğu husustur. Burada dikkatle takip edilmesi ve ilmi olarak gözden kaçırılmaması şart olan nokta şudur. Büyük alimler de hata ediyor onların hatasını başkası ile karşılaştırarak veya ilmi esaslara vararak anlamak mümkündür. Şevkânînin de Katade ve Mücahidin görüşlerini nakilde dikkatsiz davranmış olduğu anlaşılıyor (Fethu'l-Kadir 5/156)

(8) Zadu'l-Mesir, 8/151, Tefsir İbn. Kesir, 4/298

Bu dört bendde zikredilen görüşler Kur'andan maksat elimizdeki mushaf olmasına göredir. Onların içinde abdestli olmayı şart koşan sadece birinci görüş sahipleridir. Geri kalan üç bendin görüş sahiplerine göre elimizdeki mushafa tutmaya hiçbir şart koşulmuyor, ancak çok önemli nokta onun manasına vâkıf olmaya, manasını anlamaya ve ondan istifade etmeye büyük dilci ve edebiyatçı olan İmam Ferra dikkat çekmiş oluyor. Bu bizce en isabetli ve üzerinde durulması gereken noktadır. Kur'an-ı O'na inananlar anlar ve istifade eder.

Katadenin fikri İbn. Cevzî'nin nakline uymamaktadır. Taberî, Katadenin görüşünü şöyle açıklıyor. «O Kur'an Allah katındadır. O'na ancak melekler dokunabilir. Ama dünyada (elimizde) olan Kur'an'a pis putperest ve murdar münafık dokunabilir (9). Bu ifadeden kolayca anlaşılır ki, ayetteki Kur'andan maksat Levhi Mahfuzda ve Allah katında olan Kur'an olduğundan dolayı O'na melekler dokunur, şeytanlar dokunamaz, demektir.

Arıklanmışlar onlardır. Bunlardan insanlar kastedilmemektedir. Bunun için Kur'ana abdestsiz ve cünüp olarak dokunulamaz, demek bu ayete dayanmaz ve böyle bir iddia yanlış olur. Bu manayı desteklemek hususunda şöyle demektedir.

Ayetin anlaşılmasında çıkan ihtilaftan dolayı alimlerin çoğunluğu bu ayeti delil getirmekten vazgeçtiler ve hadislerden delil getirmeye gittiler (10). Hadislere ilerde geleceğiz. Şimdilik yalnız bu ayetin manasını inceliyoruz. İmamı Ferra'nın O'nu ancak O'na inanan anlar ifadesini Şihabeddin Alusî, şu şekilde teyid ediyor. Aslında bu manaya başkaları da değinmiştir. Ayeti Kerimenin «temas edilmez» demesinin gereği, manasına ve muhtevasına muttali olunamaz anlamını verir (11). Bu, Kur'an'ın anlaşılmasının, arık ve temiz kalble, peşin fikirden uzak ve zihninin başka şeylerle dolu olmaması halinde gerçekleşeceğini vurgulamaktır. Bu ilmî metod ve zihniyete uygun bir anlayış ve tutum olduğu halde müslümanlar bundan çok uzak düşmüşlerdir. Ama ilk müslümanların bunu iyi anladıklarını ve tatbik ettiklerini hatırlatmak lâzımdır.

Cemâluddin Kasımî, «Kur'ana dokunamaz» in manasının onu kabul etmez, onun yolundan gitmez anlamında olduğunu söylemiş-

(9) Taberî Tefsiri 27/206, Tefsiri İbn. Kesir 4/298, Mahmud Âlûsî, Ruhu'l-Meâ

(10) Alusî Tefsiri, 8/329

(11) Alusî, agy. Muhammed Cemaluddin Kasımî (1283 - 1332/1866 - 1914), Tefsiri Kasımî 15/5660.

tir. Bir şeye dokunmak onu sevmenin ve ona yönelmenin sebebidir ve ona kulak vermenin âmilidir. Buna göre buradaki temizlik (taharet), kalbin putperestlik, münafıklık kötü ahlâk ve bozuk huy ve alışkanlıklardan temiz ve arık olmak anlamındadır (12). İşte böyle olan kimseler Kur'ana dokunabilir onu anlayabilir. Bu mana en doğru ve Kur'anın, ruhuna insanın salim ve temiz yaratılışına en uygun ve onu teyid eden bir manadır.

Memleketimizde tercümesi yaygın hale gelen Seyyid Kutub'un «Fi Zilali'l-Kur'an» adlı tefsirinde ayeti kerimedeki «Kitab» ın Allah katında olan kitap olduğunu ve ayetteki olumsuz edatı olan «La» nın «Emir» de değil «Haber» de olumsuzluk «Nefy» bildirdiğini tercih etmiştir (13).

Eğer ayetteki olumsuzluk edatı emir kabul edilirse, bu insanlara emir olduğu ve insanların Kur'ana temiz olmadan tutmama-ları gerektiği anlaşılacaktır. Halbuki ayetteki Kur'andan maksat Allah katında olan kitap olduğundan ona dokunulmasının yasaklanması doğru olmaz. Çünkü zaten ona insan dokunacak güçte ve kudrette değildir. O, cinlerin ve şeytanların dokunamayacağı ve onların saldırılarına uğramayacağı ve onların muttali olup bilemiyecekleri bir kitapta saklı ve mahfuzdur. Bundan dolayı ayette emir (buyruk) olmayıp, haber vardır ve bu haber de Allah katındaki Kur'anla ilgili olduğundan elimizdeki mushafı insanın tutmasını yasaklayan bir mana yoktur.

İbn Kayyim Cevziye'nin (751/1350) Vakıa suresinin bu 79. ayetine yaptığı izah, bir özetleme olması bakımından buraya alınması doğru olur.

a) Bu ayeti kerime Hz. Peygamberin peygamberliğinin en açık delilidir. O, Allah katından kendisine gelmiş ve pis, murdar ruhların dokunamadığı bir yerden arındırılmış melek tarafından getirilmiştir.

b) «Yalnız arındırılmış olanların dokunabileceği bu saklı bir kitapta iken, alemlerin Rabbi tarafından indirilen Kur'an-ı Kerimdir» (14) manasında olan ayeti şu ayetin benzeridir «Kur'an-ı

(12) Kasımî Tefsiri, 15/5660

(13) Seyyid Kutub Fi Zilali'l-Kur'an 17/144-5 (Arapçası), Tercümesi, 14/264.

(14) Vakıa, 77-80.

şeytanlar indirmemiştir. Bu onlara uygun düşmez ve buna güçleri de yetmez,şüphesiz onlar vahyi dinlemekten uzaktırlar (15).

c) Bu ayet Kur'ana tahir (temiz) olanın dokunacağına ve bu temizliğin en iyi manasının Buhari'nin anladığı gibi O'na inanan ve inandığı gibi yapan kimseden başkası onun tadına, zevkine varamıyacağı şeklindeki manadır.

d) Buhari «De ki : Tevratı getirin ve O'nu okuyun» (16) konusunda (demiştir ki : «O'na dokunamaz» Kur'ana inanmayan O'nun faydasını görmez ve zevkine varmaz. Kur'an-ı hakkıyla anlayan ona inanan kimsedir) (17).

e) Yüce Allah şöyle buyurmuştur : «Kendilerine Tevrat öğretildiği halde onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına yüklenmiş eşeğin durumu gibidir» (18). İbn Kayyim bu ayetin izahında şöyle diyor : Yüce Allah iman etsinler, düşünsünler ve ona göre iş yapsınlar ve ona davet etsinler diye kitabını verdiği, yüklediği kimse bütün bunlara aykırı hareket eder, Kur'an-ı sadece ezberinden taşırsa onu düşünmeden, anlamadan, ona uymadan ve onu hakem kılmadan ve gereğine göre iş yapmamak üzere okuyan kimse, içinde ne olduğunu bilmeyen kitap sandıklarının sırtında taşıyan eşek gibidir. Eşeğin kitaplardan nasibi, faydası ve haberi, onları sırtında taşımaktan, başka bir şey değildir. İşte Allah'ın kitabını düşünmeden anlamadan okuyanın nasibi ve faydası, bu eşeğin sırtındaki kitaplardan farklı değildir. Bu misal Yahudiler için verilmiş ise de, mana bakımından Kur'an-ı yüklenip de onunla iş görmeyen, onun hakkını vermeyen, onun ne dediğini anlamayıp yapmayan kimse onun hakkına riayet etmiş ve ona hürmet etmiş sayılmaz» (19).

f) Hz. Ali'ye soruluyor Hz. Peygamber size insanlardan ayrı olarak özel bir şey verdi mi ?

(15) Şuara ,210 -213. Bu ayetle eş tutulması Vakıa Suresindeki ayetin insanlarla ilgili olmadığını en iyi şekilde açıklamış oluyor.

(16) Ali İmran, 93, Buhari, 5/170, Buhari Yahudilerin Tevratı uygulamadıklarına ve aleyhlerine olan ayeti gizlediklerine delil getirmiş oluyor. Bu da ona inanmadıkları neticesini doğurur.

(17) Bu tırnak içinde olan cümle Buhari'de yoktur. Orada Yahudilerin bir zina hükmü icra kıssası vardır.

(18) Cuma, 5 İbn Kayyim Cevziye, İ'lâmu'l-Muvakkiin, I/225.

(19) İlamu'l-Muvakkiin, 1/165.

Hız. Ali : Hayır vermedi. Taneyi yarıp bitiren ve canlıları bitiren Allah'a yemin olsun ki sadece Allah'ın kuluna verdiği Kur'an-ı anlamaktan başka bir şey yoktur, dedi» (20).

Kur'an-ı anlamamanın ve anlamaya önem vermenin üzerinde ilerde duracağız İbn. Kayyım burada sözünü şöyle bağlamaktadır. «Kur'an-ı anlayış, sözlerin lügat manasını, umumi ve hususi manayı ifade ettiğinden fazla ve ondan artık bir anlamadır. Sözlük manasını anlamak her arapça bilenin anladığı manadır. Ama asıl olan manaların gereklerini, benzerlerini söz sahibinin neyi kastettiğini, sözünün hududunu bilmek suretiyle sözün içine ve şumülüne neyin girip neyin girmediğini anlamaktır (21). Vâkıa suresinin 77 - 80 ayetleri ile ilgili tefsirleri ve anlayışları gözden geçirdik. Bu ayetlerde Kur'an-ı Kerimin, Yüce Allah katında bir kitap olduğu ve ona hiç kimsenin dokunup değiştiremeyeceği ancak meleklerin onu alıp peygamberlere getirebileceği anlatılmış olup elimizdeki mushafla ilgili olarak cünüp ve abdestli ona dokunup dokunmayacağına dair bir hüküm ihtiva etmediği görülmüştür. Ancak Kur'anın kirli bir yere konması, kirli, tozlu ve pis, yağlı bir elle tutulması da doğru değildir. Mesela abdestli olan bir kimse, abdestlidir diye kirli ve yağlı eliyle Kur'ana tutması, onu kirleteceğinden dolayı uygun düşmez. Kur'anın okunması öğrenilmesi ve tatbik edilmesi ona en çok saygıyı ifade eder. Bu da insanın her fırsat bulduğunda, her durumda onu ele alarak okuyup öğrenmesi ile gerçekleşir. Buna şart koşmak öğrenilmesini sekteye uğratar. Bunun için kendisinin okunmasına Kuran şart koymamıştır.

b) Abdullah b. Selime diyor ki; iki kişi ile Hız. Ali'nin yanına girdim. Kalktı helaya girdi, sonra çıkınca su istedi, ondan bir avuç su aldı ellerini onunla sildi, sonra Kur'an-ı okumaya başladı. Hazır bulunanların bu durumu beğenmediğini anladı ve bunun üzerine Hız. Ali şöyle dedi : «Hız. Peygamber helâdan çıkardı, bize Kur'an okuturdu ve bizimle yerdı. O'nu Kur'andan sadece cünüplük engellerdi» (22).

İmami Nesai başka bir rivayette «Hız. Peygamber cünüplüğün dışında her durumda Kur'an okurdu» demektedir (23). Muhaddis-

(20) Age. I/225.

(20) Age. 1/225.

(21) İlamu'l-Muvakkiin, 1/225

(22) Ebu Davud Süleyman b. Eşas, Sünen 1/52, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb Nesai, Sünen 1/144, Sahih Tirmizi 1/243.

(23) Nesai, Sünen, agy.

ler ve fakihler bu hadis hakkında değişik fikirlere ve kanaatlere sahiptirler. Meselâ Sahih-i Tirmizi sahibi Ebu İsa, Hz. Ali'nin bu hadisinin sahih ve doğru olduğunu söylemiştir (24).

İbn Hibbân ve Hâkim Nisâburi de bu hadisi sahih saymış (25) ama hadisin asıl dayandığı râvisi, Abdullah b. Selime ile istidlal etmemişlerdir (26).

Bunun manası, bu hadisi delil getirmeye yetecek derecede sağlam bulmamış olmaları demek olur. Bunun karşısında, İmam Şafii bu hadisin hadisçiler tarafından sabit görülmediğini söylemiştir (27).

Ayrıca Beyhaki, bu hadisin dayandığı Abdullah b. Selime'nin yaşlanmış olduğunu aklının ve sözünün muteber sayılmadığını ve hadisi yaşlılığında rivayet ettiğini nakletmektedir (28).

Sağlam ve sahih olarak görülen Hz. Ali'nin bu hadisi hakkında İmamı Şafii gibi hem hadisçi ve hem de fakih bir zatın ehli hadis tarafından ispat edilmediğini söylemesi ve bunu diğer bazı fakihlerin de desteklemesi, hadisin delalet ettiği hükmü zayıflatmaktadır. Bazı alimlerin Hz. Ali'den nakledilmesini hadisin sıhhati için bir karine görmeleri yanlıştır. Hz. Ali'nin öyle deyip demediğini ayrıca ispat etmek gerekir.

O halde Hz. Ali'nin hadisine dayanarak cünüp olan kimsenin Kur'an-ı tutmaması ve onu okuyamaması hükmünü çıkarmak doğru ve sahih olmaz.

Şimdi Hz. Ali böyle bir hadisi rivayet edecek, sonra kendisinden cünüp olanın Kur'an okumasını mekruh gördüğü nakledilecektir (29). Bu olur mu? Eğer hadis doğru olsaydı, cünübün Kur'an okumasını haram görmesi gerekirdi. Ya hadis sahih değil, ya da Hz. Ali bile bu hadisten haram manasını çıkarmamış, sadece mekruh görmüştür. Mekruh demek hoş olmayan demektir. Ama aslında câiz tarafı vardır.

(24) Sahih Tirmizi, 1/243.

(25) Nasbu'r-Raye, 1/196

(26) Nasbu'r-Raye, agy.

(27) Nasbu'r-Raye, agy. Kema' b. Humam, Fethu'l-Kadir, 1/116

(28) Fethu'l-Kadir, 1/116, Nasbu'r-Raye, 1/196

(29) Abdulah b. Kudama, el-Mugni, 1/143, Riyad.

Hız. Ali'nin hadisinde başka bir husus daha vardır. Hız. Ali bu hadisi Hız. Peygamberin sözü olarak değil, onun fiili olarak nakleliyor. Hız. Peygamberin böyle davrandığını ve öyle hareket ettiğini onun dışında başka şekilde hareket etmediğini ileri sürmek imkânsızdır. Çünkü gece, gündüz, onun yanından bir an ayrılmamış olması gerekir, ki buna da imkân yoktur. Buna alimler işaret ederek demişlerdir ki, bu durumda bile Kur'an okumasını terketmesinin sebebinin cünüplük olduğunu kim bilebilir (30). Hız. Peygamber sözle bunu ifade etmiş olsaydı nakledilirdi ve Hız. Peygamberin sözü olurdu. Halbuki Hız. Ali'den gelen değişik rivayetlerde bu hadis kendi anlayışı olarak görülmektedir, gene de senedinden sakattır.

Burada önemli bir hususa dikkat çekmek istiyorum. Bu, aynı zamanda önceki (selef) âlimler ve fakihler ile sonraki ve hele yakın çağdaki âlimler arasında bulunan ilmi anlayışı, ilme ve ilmi metoda olan bağlılığı ortaya koymaktadır. Elbette her devrin istisnalarını da unutmamak gerekir. Bir kaide ve prensipten bahsedilirken, söylenmese bile, istisnalarının bulunacağı kabul edilir. Bunun için istisnası olmayan söz ve kaidenin olmadığı söylenmiştir.

Önceki alim ve fakihler bildiklerini öğrendiklerini olduğu gibi nakletmişlerdir. Kendi fikirlerini de samimiyetle ilme hizmet için söylemiş ve ortaya koymuşlardır. Kendi fikirlerine muhalif olanları da olduğu gibi eserlerine derc etmişlerdir. Böylece gerçeğe ve onun ortaya çıkıp bilinmesine hizmet etmişlerdir. Sonrakiler ise kendi fikir ve mezheplerine uygun olanı zikretmiş onu desteklemiş sonradan gördüğünü ve öğrendiğini kafasındakine uygun bir şekilde yorumlamıştır. Bu suretle hangisinin gerçek olduğu kapalı kalmıştır. Hakikat aşkı yerine, mezhep kaygusu ile ve tarafgirâne bir şekilde hareket edilmiş ve hala da edilmektedir. İlim tek fikri ve tek kitabı öğrenmeye inhisar etmiş böylece gerçek fikirler ve hakikatler terkedilmiş, unutulmuş ve zayi olmuştur. Netice de avam (halk) alimleşeceğine, âlimler avamlaşmıştır. İslam dünyasının her şeyden önce çözmesi gereken problem budur. Önce alim olan ile olmayanı ayırmak gerekir. Kur'an'ın dediği de bu değil midir? Halbuki bugün İslâm dünyasında daha ilk anda bu prensibe uyulmamakta ve sanki herkes ona zıt harekette bulunmakla vazifelendirilmiş gibi davranmaktadır. Bilenle bilmeyeni ayırdıktan sonra, bilmeyeni bilenin derecesine yükseltmek gerekir. İslamda kalkınmanın ve medeniyet kurmanın ilk şartı ve daimî şartı

(30) İbn. Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, 1/38.

budur. Bu fiilileşmedikçe, söylenen sözler isabetsiz ve havada kalmaya mahkûmdur. İslamda ilim ve âlimin seviyesi o kadar düştü ki herkes âlim oldu. Çünkü âlim kalmayınca câhiller âlim kesildi. Şimdi bilmeyen, bilenden daha çok söz sahibidir. Zira onu susturacak âlim yoktur. Olsa da doğruyu söyletecek gücü arkasında bulmamaktadır.

İşte önceki (Selef) alimlere ve fakihlere çok şey borçluyuz. Onlar eserlerinde satırlar arasında yerleştirdikleri fikirleri okumamızı ve öğrenmemizi sağladılar. Eğer onlar da sonrakiler gibi tarafgirane ve mezhepçilik kaygusu ile yazsalar biz bu gün birçok gerçekleri öğrenmekten âciz kalacaktık. Şüphesiz yazılmayan ve yazılıp kaybolan nice hakikatler meçhul kalmıştır. Biz öncekilerin satırlarının arasını okudukça istifade ediyoruz. Bu anlattığımız, öncekiler arasında gaye anlayış ve metod farkından doğmuştur. Günümüzdekiler veya birkaç nesil öncekiler önce gayeyi tesbit ediyor veya zaten gaye malumdur, sonra ona göre anlamaya çalışıyor ve yorum yapıyor. Kafasını hakikatlere göre değil hakikatleri kafasındakilere göre anlıyor, ayarlıyor ve değerlendiriyor. Bu gerçeğin ortaya çıkmasına mani oluyor. Şimdi burada Kur'an-ı Kerim'de olmayan ve sahih hadislerde bulunmayan birçok indî zorlaştırıcı fikir ve hükümlerin misallerine yer vermek gerekmektedir ki, düzeltilmeleri kolay olsun.

Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim Rafii (555 - 622) (1160 - 1260) şöyle diyor : «Abdestsizin musfaha dokunması ve onu taşıması haramdır. Çünkü Yüce Allah : «O'na ancak arıklandırılmış olanlar dokunur» demiştir (31).

Yukarda bu ayeti kerimenin elimizdeki mushafa abdestsiz tutulamıyacağına delalet etmediğini söyleyenlerin sözlerini naklettik. Şimdi bu âlimin bu ayete dayanması yanlıştır. Ayrıca şu hadise de dayanmaktadır. «Hz. Peygamber Hakim b. Hizam'a» Temiz olmadıkça mushafa dokunma demiştir» (32). Sahih olmadığı muhadislerce sabit olan bu hadise göre bakınız hangi hükümleri çıkarıyor. Hadis sahih olsa bile, bu hükümleri çıkarmak ne kadar mana ve vakîâdan uzak olduğunu ve Kur'an okumayı sanki yasakladığını şu sözlerinden anlamak mümkündür. Diyor ki : «Bunda birçok mesele vardır :

(31) Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim Rafii, Fethu'l-Aziz Şerhu'l-Veciz, 2/97. Bu «el-Veciz» Gazali'nin fıkıh kitabıdır.

(32) Agy.

- a) Kur'an ciltlenmiş ise, cildine tutmak da haramdır.
- b) Kur'an'ın, yazılı olan kısmı ile yazılmamış olan kenarları ve satırları arasındaki beyaz yerlere tutmanın haram olması arasında fark yoktur. Onlar da mushaftandır.
- c) Kur'an'ın içinde bulunduğu çanta ve sandığa da dokunulamaz.
- d) Mushafı önüne koyup da yapraklarını bir sopa veya başka bir şeyle çevirerek okuması da câiz değildir.
- e) Mushafı taşımak kastıyla herhangi bir şeyin içinde abdestsiz taşımak doğru değildir. Ama başka şeyleri taşıırken içlerinde Kur'an bulunması câizdir. (Saçma değil mi ?)
- f) Kur'an öğrenmek ve çalışmak için yazıldığı levhalara da tutmak câiz değildir. Ancak çocuklar için cevaz verilmiştir.
- g) Önüne konmuş bir şeye dokunmadan ve onu taşımadan abdestsiz Kur'an yazması câizdir (33) (Bu da saçma değil midir ?)

Ayeti kerimede insanlar değil meleklerin kastedildiğine göre, ayet delil sayılmaz ve hadis de sahih olmadığına göre o da delil sayılmaz. O halde delilsiz bu hayalî ve indî fikirleri müslümanlara anlatmanın faydası nedir ? Bir ayet ve hadisten hüküm çıkarmanın ilk ve son şartı, arada bir münasebet ve ilişki bulunmasıdır. Abdestsiz olanın kirliliği kabul ediliyor ve sonra bu kirlilik ağaçtan olan rahleye veya kumaştan olan beze sirâyet ediyor da, onun için onların içinde Kur'an bulunduğu zaman onlara tutmak günah oluyor ? İnsanın biraz mantıklı olması ve biraz düşünmesi halinde bunun ne kadar saçma olduğu anlaşılır. Halbuki tahta sıcak, soğuk ve hatta elektrik akımı bile geçirmezken insanın cünüplüğü ve abdestsizliği, kirliliği tahtaya geçecek ve tahtadan Kur'ana geçecek, Kur'an kirlenecek ve günah olacak. Bu kadar akılsızca bir hüküm olur mu ? Bu zâtın şafii'lerin en büyük âlimlerinden olmasına rağmen nasıl bu meselede bu kadar hataya düştüğü zor anlaşılır. Hava daha çok iletken olduğuna göre cünüplüğün ve abdestsizliğin kirliliğini kolayca nakledeceğine göre Kur'an'dan kaç kilometre uzakta olması gerekeceğini hesaba katmamıştır.

Bu durumda cünüp ve abdestsiz olmak bizâtihi nerede olursa olsun günah ve büyük suç sayılmıştır. Çünkü en azından bir evde

bir mushaf bulunacağı düşünülürse, insanın yaratılıştan varlığı ve varlığının devamı ile ilgili olan cünüplük ve abdestsizlik bu kadar zor şartlara bağlanması çok yanlıştır. Bu gibi hüküm ve fikirler, Kur'an ve Hadise de dayanmadığından, bunların geçersiz ve zamanında söylenmiş birer safsatadan başka bir şey olmadıklarını söylemekten başka insanın elinden bir şey gelmiyor. Oysa Hz. Peygamberin «Mümin pis olmaz» sözü esas alınsaydı, müslümanları bu kadar sıkıntıya ve mürekkep tüketmeye gerek kalmazdı. İlerde insan toprak (Yer), su ve elbiseye cünüp olanın dokunması ile cünüp olmayacakları gelecektir. Buna göre rahleye tutmakla, mushafın cildine tutmakla cünüplük onlara geçmez ki, onlardan da Kur'ana geçsin ve onu cünüp yapsın, kirl etsin. Bunu bir akıllı «Mümin pis olmaz» hadisi karşısında söylemekten kaçınır ve utanır.

Nevevî diyor ki : Adamlarınız (Şafii'leri kastediyor) şöyle dediler : «Cünüp kimse, su da toprak da bulamazsa vakit namazını kaçırmamak için yalnız farzı kılar. Fatihâdan başkasını okumaz. Horasan alimleri, Kadı Hüseyin ve Ebu'l-Kasım Rafii (Fikirlerini tenkit ettiğimiz âlim) ise Fatihayı da okuyamaz demişlerdir. Çünkü şer'an okumasından âciz kılınmıştır, böyle abdestsiz bir namazda sadece Allah'ı zikreder» (34)

Burada şuna dikkat etmek lazımdır. Kur'an'da abdest ve gusül (Yıkanma) yalnız namaz için şart koşulmuşken ve bu şartın mutlaka bulunması gerekirken, zaruret halinde cünüp olarak namaz kılmaya müsaade ettikleri halde, okunmasına hiç şart koşulmamış olan Kur'an'dan Fatiha'yı okumayı haram saymaları, ne kadar tutarsız olduklarını ifade etmekte açıktır. Kendileri de Şafii iken ve Şafii'lere göre Fatihâ'yı namazda okumak da farz iken illâ cünüp Kur'an okunmaz fikrine o kadar saplanmışlar ki, aklın ve hayalin almayacağı hükümler vermişlerdir.

Bunlar, bilmeden, farkında olmadan Kur'an'ı Kerimi putlaştırmışlar ve onun maddî kısmına tapmaktan başka birşey yapmamışlardır. Câhil halka bu durum kolay ve yatkın gelmiştir. Çünkü halk, mânevi ve yücelerden yüce bir varlığa ulaşmayı zor kavriyacağı için, maddî olan müşafa tapar gibi hürmet etmekle, kendini Allah'a yaklaştıracığını daha iyi anlamaktadır. Ama bunda, Kur'an'ın lânetlediği putperestliğin ruhunun sinmiş olduğundan pek az kimsenin haberi ve bilgisi vardır. Onlar buna dikkati çekiyor ama anlamayan gene anlamıyor.

(34) Muhyiddin b. Şeref Nevevi, el-Mecmu' Şerhu'l-Muhazzab, 2/163.

Burada gene âlimlerin sözlerine dayanarak kendilerini tenkit etmek ve düştükleri tenakuzları göstermek icap ediyor. Konu çok hayatî olması ve müslümanların günün her anında karşı karşıya oldukları bir mesele olmasından dolayı ara sıra bazı esasları da arada zikretmek gerekmektedir. Ki üzerinde söz söylenen hüküm daha iyi anlaşılsın.

Meselâ «Hadis alimleri hadisi üçe ayırıyorlar. Sahih (Doğru), hasen (Güzel), zayıf. Hüküm ancak sahih ve hasen hadislerden çıkarılır ve onlar hükme kaynak ve dayanak olurlar. Zayıf hadis ile, hüküm ispat edilemez, bir hükmün varlığına delil olamaz» (35) Bu kâideyi İmamı Nevevi'den naklettik. Şimdi yaptığı yanlışa bakalım. Diyor ki : «Cünüp, hayız ve lohusa olan bir ayetten de az olsa Kur'andan bir şey okuyamaz. Fıkıh kitabında ayet geçerse Kur'an kastıyla olacağı için gene okuyamaz. Adamlarımıza göre bir kimse başkasına «Kitabı kuvvetle al tut» (36) demiş olsa ve Kur'an olduğunu kastetmemiş olsa câizdir ve aynı şekilde cünüp hayız ve lohusa olan, bir felâket anında «Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz» (İnna lillahi ve inna ileyhi râciün) (37) dese ve Kur'an olduğunu kastetmesse bu da câizdir. Gene Kur'an olduğunu kastetmeden hayvana binerken «Bunları buyruğumuza vereni tesbih ederiz. Zaten bunlara bizim takatımız yetmez» (38) demek câizdir. Kadı Hüseyin ve başkalarına göre, duada şu ayetin okunması câizdir : «Ey Rabbimiz, dünyada bize iyiliği ve ahirette de iyiliği ver ve bizi ateşin azabından koru» (Rabbena atina fi'ddünya haseneten ve fi'l-ahireti haseneten ve kina azabe'n-nar) (39). İmamı'l-Haremeyn, babası ve Gazali «el-Basit» kitabında cünüp olan «Bismillah» veya «el-Hamdu lillah» dese ve Kur'an olduğunu kastederse Allah'a isyan etmiş olur. Eğer zikir kastederse isyan etmiş sayılmaz ve eğer hiç birini kastetmesse (Yani havadan niyetsiz gelişi güzel söylerse) asla isyan etmiş olmaz» (40).

Gazali ve İmamı'l-Haremeyn de dahil bu sözlerinde yanılmışlardır. Bu sözlerinin hiçbir mesnedi olmadığını gene Nevevinin sözlerinden çıkarmanın açık olduğu görülecektir. Yukarda benzerlerine verilen cevapların, bunlara cevap olarak hatırlanması kâfidir.

-
- (35) Nevevi, el-Mecmu Şerhu'l-Muhazzab, 1/59
(36) Meryem, 12
(37) Bakara, 156
(38) Zuhruf, 13
(39) Bakara, 201
(40) Nevevi, el-Mecmu Şerhu'l-Muhazzab, 2/162 - 163.

Aradaki münasebetin daha iyi ve birinin önce söylediğini sonrakinin düşünmeden takip etmesi ve ayrıca incelemeye gitmemesi ve birbirini taklit etmelerinin gelenekleşmesi ile müslümanları düşürdükleri durumu daha iyi anlamak mümkündür.

İmamı Nevevî'nin muhaddis ve fakih olması bakımından daha çok etkileyici rolü olmuştur. Halbuki O'ndan daha büyük ve güçlü muhaddis olanların etkisi olmamıştır. Nevevî şöyle devam eder : «Cünüp ve hayızlı olana Kur'andan az veya çok bir ayetten daha az olsa okuması haramdır.

Şafii'ler bunu Hz. Ömer, Ali ve Cabir, Hasan Basri, Zühri gibi zevâttan nakletmişlerdir. Davud, İbn. Abbas, Said b. Museyyeb, Kadı Ebu't-Tib İbn. Sabbag ve İbn. Munzir gibi zevat cünüp ve hayızlı olanın Kur'an okumasının caiz olduğunu söylemiştir. İmamı Malik cünüp olan, bazı ayetleri dua için okuyabilir dediği gibi hayızlı olan hakkında iki fikri vardır. Biri okuyabilir ve diğeri okuyamaz. Ebu Hanife : «Cünüp, bir ayetten az okuyabilir ama bir ayet okuyamaz» demiştir (41).

Bu metinde dikkat edilmesi gereken noktaları tespit edelim :

a) Hz. Ömer, Ali bir tarafta İbn. Abbas diğerk yanda yer almışlardır. Hz. Ömer okuyamaz derken İbn. Abbas okuyabilir diyor. Eğer Hz. Ömer'in dediği kesin ve doğru olsaydı İbn. Abbas O'na zıt bir fikir söyleyemezdi. O halde haram olması hükmü ispat edilememiştir. İhtilaflı olunca eşyanın aslına en uygun olan ve müslümanların kolayına geleni tercih edilir. Hz. Peygamber de en kolayını tercih ederdi. Buna göre cünüp ve hayızlı olan Kur'an okuyabilir. Hz. Ömer'in bunu mekruh görmesi de kesin ve haram olmadığını delili olur.

b) İmamı Malik de hayızlı olanın Kur'an okuyup okuyamaması hususunda tereddüt etmiş oluyor. Bazen okur ve bazen okuyamaz demesinden meselede bir kesinliğin olmadığı anlaşılıyor. Bundan şunun icap ettiğini anlamak gerekir. Bazı insanların bazı durumlarda okumalarının doğru olmadığı halde, bazen de durumun değişik olmasına göre okuması doğru olabilir. Bu olur olmaz durumu insanın kendisi tayin eder. Herkes kendi durumunu herkesten daha iyi bilir. Ona göre insana serbest hareket etme imkânı İmamı Malik tarafından tanınmış oluyor.

(41) Nevevi, el-Mecmu Şerhu'l-Muhazzab 2/158

c) Dua için okumaya cevaz verince Kur'an kastıyla da okunması caiz olur. Dua ve Kur'an kastıyla okunması halinde Kur'an'ın manasının değişmeyeceğini anlatmıştık. O halde böyle bir ayırım olmaz.

d) Ebu Hanife'nin bir ayetten az olmaya izin vermesinin manası da yoktur. Çünkü Kur'an'da bir kelimededen ibaret bir ayet (42) olduğu gibi bir sayfa (43) miktarında da ayet vardır. O halde arada bir denge yoktur. Eğer bu doğru olsa, mesela bir sayfa olan ayetten bir satır kalana kadar okuyabilecek, ama üç kelimededen ibaret olan ayetin ancak iki kelimesini okuyabilecek. Bu mantıklı bir hüküm değildir. Ebu Hanife'nin gerçek sözünü bize nakleden özel kitabı olmadığı için başkasının O'ndan yaptığı nakle göre konuşuyoruz.

Bu söze göre Ebu Hanife'nin cünüp ve hayızlı olanın Kur'an okumasını câiz —bir ayetten de az olsa— gördüğünü söylemek mümkündür. Zira insan önce ayetin ilk yarısını ve sonra öbür yarısını okur. Hanefî mezhebi de ötekilerin baskısı altında ve onların halk üzerine etkili olduklarına bir delil olabilir. Çünkü Hanefî'ler usûlde ve furûda çok tenkide uğramışlardır. Bu tesiri sonraki Hanefilerde daha çok görmek mümkündür.

MÜMİN PİS OLMAZ

Bu başlık bir hadisi şerifin manasıdır. Şimdiye kadar incelediğimiz husus cünüp ve hayızlı olanın Kur'an'a tutup okuyamıyacağına dair ileri sürülen hadisler ve fukahânın sözleridir. Onlardan zayıf olanları ve yanlış fikirleri ve anlayışları da yerlerinde zikrettik. Artık Kur'an-ı Kerimin cünüp ve hayızlı tarafından tutulup okunabileceğini söyleyenlerin dayandıkları hadisleri ve fikirlerini görmemiz gerekir.

«Kur'an-ı Kerimin şartsız ve mutlaka okunmasının caiz olduğunu kabul edenlerin delili Hz. Ayşe'nin şu sözüdür : Hz. Peygamber her anında Allah'ı anardı» Kur'an da bir zikir ve anmadır. Asıl olan da haram olmamasıdır. Adamlarımız Hz. Ömer'in sözünü delil getirdilerse de, o, zayıf bir hadistir. Hz. Ali'den rivayet edilen «Cünüplükten başka hiçbir şey Hz. Peygamberi Kur'an okumaktan engellemezdi» sözünü her ne kadar Tirmizi sahih görmüşse de bü-

(42) Rahman 64

(43) Bakara 282

yük muhaddisler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. İmamı Şafii de hadisçilerin bu hadisi ispat etmediklerini söylemiştir» (44.)

Bunlar İmamı Nevevi'nin sözleridir. Burada da dikkat edilmesi gereken hususları tespit etmek lazımdır.

a) Bunları nakleden ve söyleyen Nevevi olduğu halde daha önce kendisinden naklettiğimiz Kur'an-ı Kerimi cünüp ve abdestsiz olan tutamaz ve ona yapışamaz ve onun sandığına dokunamaz, demesi arasında tenakuz bulunmaktadır. Yukarda delil getirerek Hz. Ömer ve Hz. Ali hadislerine dayanırken burada onların zayıf olduklarını söylemesi ile çok tuhaf ve tutarsız bir duruma düşmüş olduğu ortaya çıkıyor. Zayıf olan hadislerin delil olamayacağını kendisi de söylüyor ve sonra bu hadislerin zayıf olduğunu kabul ediyor ve gene de bu zayıf hadislerden hükümler çıkarıyor. Bu, ilmen ayıp ve dinen de çok günah olmalıdır.

b) Hz. Ayşe'nin hadisi hakkında bir tenkit zikredilmemiştir. O halde cünüp ve abdestsizin Kur'an okuyabileceğinin delili kabul edilmiştir.

c) Ayrıca Davudun, Kur'an'ın abdestsiz ve cünüp okunabileceğine dair mezhebinin kuvvetli olduğunu Ezruî de söylemiştir (45).

İmamı Nevevi'den bazı nakillerde bulunup onların tahlilini yapmamız gerekiyor. Çünkü her ne kadar bazı tekrarlar olduğu görülebilecekse de değişik hadisler münasebetiyle kitaplarda bunlar tekrar tekrar zikrediliyor ve çok zikredilmesi ile meselenin kuvvetli olduğu sanılıyor. Bunun için her birini ayrı ayrı zikredip cevaplarını da beraber bulundurmamak gerekir. Yoksa okuyucu belki bu hadisi ve şerhi görülmedi diye yapılan inceleme hakkında şüpheye düşebilir. İşte bundan dolayı herşeyi —lehte ve aleyhte— zikretmek zaruret halini alıyor.

«Hz. Ömer'in oğlunun cünüp ve hayız olan Kur'an'dan birşey okuyamaz» hadisine gelince bunu Tirmizi İbn. Mace, Beyhaki ve başkaları rivayet etmiştir. Bu hadis zayıftır. Buhari, Beyhaki ve başkaları bu hadisi zayıf görmüşlerdir. Bunun zayıflığı apaçiktır (46).

(44) Nevevi, age. 2/158 - 159.

(45) el-Mecmu' Şerhu'l-Muhazzab'ın kenarında 2/159.

(46) Nevevi, el-Mecmu' Şerhu'l-Muhazzab 2/155

Bu sözde de üzerinde durmamız gereken benzer yerler bulunmaktadır.

a) İbn. Ömer'in hadisinin manası cünüp ve hayızlı olanın Kur'an okumasını açıkça ifade ediyorsa da bu hadis de zayıftır ve delil olmaz. Böyle bir hadis zayıf ise buna dayanarak Kur'an'a tutmanın haram olduğunu söylemek de haramdır. Bu böyle iken Kur'an'a tutmanın yasak olmasının anlamı kalmaz.

b) Bir hadisi birçok kimsenin rivayet etmesi veya birkaç kitabın bir meseleyi ve hadisi zikretmesi onun doğruluğunu göstermez. Nitekim burada bu hadis birkaç hadis kitabında olduğu halde Buhari de onu zayıf bulmuştur. Bunun daha tuhafı bu hadisin zayıf olmasının gerçek olduğunu Nevevi'nin kendisi de söylemektedir. Ama Nevevi Kur'an'ın içinde bulunduğu sandığı cünüp iken dokunulamayacağını söylerken bu hadisin zayıf olduğunu hatırlamamış ve düşünmemiş ve arada bir rabıta kuramamıştır. Böyle bilgiye iptidai yani rabıtasız bilgi denir. Bir yerde bir hüküm ve başka bir yerde başka bir hüküm verilirse bir nizami bilgi ve bir sistem ortaya konamaz. Bu hadisi zikrettikten sonra bakınız ne diyor.

«Cünüp ve hayız olanın dilini hareket ettirmeden mushafa bakması ve Kur'an-ı kalbinden geçirmesi caizdir. Alimler tesbihin, tehlilin ve diğer zikirlerin Kur'an olmamak şartıyla hayız ve lohusaya caiz olduğunu söylemişlerdir» (47).

Bu hadislerin zayıflığını kabul ettikleri halde hala dilini hareket ettiremeyeceğini iddia edecek kadar aşırı ve mesnetsiz bir hükmü vermenin ne kadar sorumsuz olduğunu göstermiş oluyor.

Burada zikredilen tesbih (Subhanallah) ve tahlil (La ilahe illallah) demektir. Bunların içinde Yüce Allah'ın adı zikredilmektedir. Cünüp olan Allah'ın en yüce ismini ağzıyla söyleyebilecek ama Kur'an'da geçen «Ebu Leheb, Yahudi, ruhban, müşrik, münafık» kelimelerini söyleyemeyecek ve okuyamayacaktır. Burada çok saçma ve tersine bir değerlendirme yapmaktadırlar. Bu zihniyet nasıl oldu bizim alimlerin zihinlerini ve fikirlerini alt üst etti de ne dediklerinin farkında olamadılar.

(47) Nevevi, el-Mecmu 2/357, 163.

Bu meseleyi sona erdirmeden faydalı olacak ve dini anlamada da kaide teşkil edecek ilgili bir hadiseyi zikretmemiz iyi olur.

İki hadis rivayet ediliyor. Biri Hz. Ömer'den biri Hz. Ayşe'den Hz. Ömer'in hadisinde bir kimse cünüp ise aptest alıp öyle uyuyabilir. Bu manada Hz. Ayşe'den de bir hadis rivayet edilmektedir. Ancak Hz. Ayşe'nin naklettiği ikinci hadis Hz. Ömer'inkine zıt bir hüküm ifade etmektedir. Buna göre de cünüp olan bir kimse aptest almadan uyuyabilir. Şimdi bu hadislerin tam metnini verelim. Nasıl anlaşıldıklarına da göz atalım.

«Hz. Ömer ey Allah'ın elçisi herhangi birimiz cünüp olarak yatıp uyuyabilir mi ? Evet aptest aldığı zaman uyusun» dedi (48).

«Hz. Ayşe diyor ki : «Hz. Peygamber cünüp iken uyumak istediği veya yemek yemek istediği zaman abdest alırdı diyor» (49).

Buna zıt olan şu hadisler bulunmaktadır. Hz. Ayşe diyor ki : «Hz. peygamber cünüp iken hiç su kullanmadan uyurdu» (50).

Sahabeden Abdulah b. Ebi Kays Hz. Ayşe'ye soruyor. Hz. Peygamber ne zaman yıkanır ? Hz. Ayşe bazen gecenin başında yıkanır ve bazen de gecenin sonunda yıkanır deyince, Abdullah dedi ki : Allah ne yücedir. İşlerde genişlik veren Alah'a hamd olsun» (51).

Nevevi diyor ki, bütün bu hadisler cünüp olanın yıkanmadan yiyip içip uyuyabileceğini ve cinsi münasebette bulunabileceğini caiz gösteriyor. Bu ittifak edilmiş bir husustur. Aynı şekilde cünüp olanın bedeni, vücudu ve teri temizdir. Bu da ittifakla kabul edilmiştir (52).

«Bu hadis, cünüp olana hemen acele yıkanmanın gerekmediğini gecenin sonuna kadar onu geciktirebileceğine delil olur. Hz. Peygamberin böyle iki değişik iş yapması bu ikisinin caiz olduğunu ifade eder.»

(47) Nevevi, el-Mecmu 2/357, 163.

(48) Süneni Ebi Davud, el-Menhelu'l-Azab Şerh Süneni Ebi Davud 1/288.

(49) Nevevi, el-Mecmu Şerhu'l-Muhazzab, 2/155, Buhari, 1/75, Müslim, 3/216.

(50) Ade. 1/298.

(51) Age. 1/293.

(52) Nevevi Şerhi Müslim 3/217.

Bazen apdest alması ve bazen almaması müslümanlara kolaylığı gösteriyor. Eğer hep bir şekilde hareket etseydi, müslümanlar o şekilde yapmanın farz olduğuna inanırlardı. Oysa her iki şekilde hareket etmek caizdir (53).

Burada zikredilen Hz. Peygamberin değişik durumları her iki durumda da insanın bulunabileceğini ifade etmesi çok mühimdir. Bu genel bir kaide olmalıdır. Ama alimlerin çoğu bu kaideyi pek dar sahada uygulamaktadırlar. Buna göre diyelim ki cünüp olanın Kur'an-ı tutması bazen caiz olmuş ve bazen olmamış, o halde insanın durumuna bağlı bir halde bir kimse bile kendi durumunu değerlendirir, gerekiyorsa ve mecbursa cünüp olarak Kur'an-ı okur, durumu gerektirmiyorsa okumaz. Yukardan beri gördük ki cünüp olanın Kur'an-ı tutmasını men eden hadisler alimler ve muhadisler tarafından zayıf görüldüğünden dolayı onlarla amel edilmeyeceğine göre cünüp olanın Kur'an-a tutmasının bazen caiz ve bazen de haram olması hiç söz konusu olamaz. Zira yukardaki kaide, her iki durumun hadisleri aynı kuvvetle sahih ve sağlam olması halindedir. Bu durumu izah eden hadisler zayıf ise onlar hiç yokmuş gibi hareket edilir ve onlara göre fetva verilmez. Burada zayıf olan hadisler Kur'an-ı apdestsiz tutmayı yasaklayan hadislerdir.

Son olarak konuyu açıklığa ve kesin çizgilerle belirtmeye hizmet eden ve sahih olmasına itiraz bulunmayan bir hadisi ele alacağız. Ara sıra temas ettik ise de mustakillen açıklanması daha doğru olacaktır. Bu hadisin karşısına ve zıttına bir sağlam hadise rastlamadık. Bu hadis «Mümin pis (Necis) olmaz» hadisidir.

«Ebu Hureyre diyor ki : Cünüp iken Hz. Peygambere Medine'nin bir sokağında rastladım. Hemen O'ndan saklandım, gittim, yıkandım, geldim. Hz. Peygamber ey Ebu Hureyre ! nerede idin dedi. Ebu Hureyre : Cünüp idim temiz olmadan sizinle oturmak hoşuma gitmedi dedim. Hz. Peygamber şaşılacak şey (Subhanallah) «Mümin pis (Necis) olmaz» dedi (54).

«Buhari şarihi Kirmani diyor ki : Hz. Peygamberin burada (şaşılacak şey) demesinin manası cünübün pis olmayacağı kadar açık olan bir şey sana nasıl gizli kalmış olur ? demektir (55).

(53) el-Mecmu, 2/157, el-Menhel, 1/294

(54) Buhari, 1/75

(55) Şemseddin Muhammed b. Yusuf Bağdadî, (717 - 786/1317 - 1384) Kirmani, el-Kevakibu'd-Derari Şerhu'l-Buhari 3/147.

Buradan şunu anlamalıyız ki eğer böyle bir hadis olmasaydı Hz. Peygamberin vefatından sonra Ebu Hureyre tutup cünüp olanın yıkanması gerekir ve cünüp olan pistir deseydi herkes Ebu Hureyre'nin bu sözünü bir senet kabul edip nice hükümler çıkaracaktı. Bu hadis mevcut olduğu halde cünüp olanın hâlâ pis ve necis olduğunu söyleyen alimler maalesef bulunmaktadır. Buradan bir kaide daha elde ediyoruz. Sahabenin sözleri ve fiilleri Kuran ve hadisin esaslarına göre gözden geçirilip doğruluğu ve yanlışlığı ortaya konmadıktan sonra hemen onların dediğini ve yaptığını yapmak dini bir farziyyet bildirmez.

Eğer Kur'an ve hadiste yoksa onların sözleri öyle de olabileceğine dair sadece bir fikir vermiş olabilir.

Dikkat çekmemiz gereken diğer önemli bir husus, insanların kendi anlayışları ile Kur'an ve hadisin açık ifadelerini iyi tesbit etmek lâzımdır. İnsanların anlayışları çok değişik olmaktadır. Bu anlayış ihtilafı insanın tabiatının gereğidir. Bu yalnız insandan insana değil, bir insanın içinde bulunduğu durumlara, bilgisinin ve tecrübesinin çoğalmasına ve ayrıca karşısındaki insanın kendisinin ve durumunun değişik olmasına göre de değişir. Nitekim bazı müçtehitlerin bir meselede iki görüşleri olduğu zikredilmektedir. Eğer onlara uymak gerekirse, ki bu mecburiyet asla mevcuttur değil, onların sözleri içinden insanların kolayına geleni seçmek dinin kolaylaştırmak prensibine uygundur.

İmamı Nevevi'nin düştüğü tenakuza burada bir daha işaret etmek yerinde olacaktır. Eserlerinde ve hele «el-Mecmu» adlı eserinde cünüp olanın, içinde Kur'an bulunan sandığa tutamaz, demesi ve burada da cünübün bedeninin ve terinin de temiz olmasına dair alimlerin ittifak ettiklerini zikretmesi açık bir tenakuzdur. Hadisçilerin hafızalarının kuvvetli olması lazımdır, yoksa hadisçi olmazlar. Bu tenakuz bir unutkanlık eseri ise onun ilmine unutkanlık arız olduğu için hadisçiler bile ona güvenemezler. Eğer iki meselenin birbirine tenakuz düştüğünü keşfedememişse, alimler bu sefer onun ilmine güvenemezler. Her iki durumda da yanlışlığı husus hadisi şerife taban tabana zıt olan cünüp olanı pis sayıp içinde Kur'an bulunan sandığa tutmasını haram saymasıdır. Asıl haram, onun yaptığı yanlış, olmalıdır.

Kur'an-ı Kerimden sonra kutsal kitap olarak kabul edilen altı kitap vardır (56). Bunlar Hz. Peygamberin sözlerini ve fiillerini en doğru şekilde naklettiği kabul edilmektedir. Ancak bunların içinde bir ikisi Buhari'nin ve Müslim'in en doğruları olduğunda ihtilaf edilmemiştir. Bu altı kitabın dışında kalan doğru hadisler de bulunmaktadır. Onları seçmek gerekir, ama bu altı kitabın içinde zayıf hadislerin bulunabileceğini de hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

İşte Buhari konunun önemini bildirmek için Sahîhinin de buna ayrı bir başlık vermiştir (57).

Ebu Hureyre'den nakledilen bu hadisin izahı hususunda alimlerin neler dediklerine göz atmamız lâzımdır.

«Mümin pis olmaz» hadisinin anlamına bazı lafızcı (Zahir) (58) alimler dayanarak kafirin bizatihi pislik olduğunu (Necisu'l-Ayn) iddia etmişlerdir.

«Bu hususta «Putu tapanlar pistir» (59) ayeti kerimesine dayanırlar. Cumhuru Ulema (Alimlerin çoğunluğu) bunlara şöyle

(56) Bu altı kitap ve müellifleri tarih sırasına göre şöyledir :

- a) Sahih Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Buhari, (194 -256/809 -869)
- b) Sahih Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac b. Müslim, (206 -261/821 -784).
- c) Süneni İbn. Mace, Muhammed b. Yezid, (209 -273/824 -887).
- d) Süneni Ebi Davut, Süleyman b. Eşas b. İshak Sicistani, (210 -275/825 -888)
- e) Sahih Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa Tirmizi, (210 -279/825 -892)
- f) Süneni Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali Nesai (214 -303/829 -915).

(57) Buhari, 1/74

(58) Ehlu'z-Zahir, zahir ehli iki anlamda kullanılır. Biri tasavvufçuların din adamlarına zahir ehli demelerinde olur. Kendilerini derin ve sır olan manayı bildiklerini iddia ederler ve kendilerine «Batın Ehli» derler ve insanın iç dünyasını ve zuhuru bildiklerini savunurlar. Fakihler ve din alimleri onlara göre zahir ehli sayılır. Böylece kendilerini daha üstün ve sorumsuz tutarlar. Ama bu tasavvufçuların aşırı tabakasıdır. Aşırı olmayanlar zahirden ayrılmadıklarını söyler ve öyle olmaya çalışırlar. Bir de fıkhıta zahir ehli ve mana ehli vardır. Zahir ehli lafzın taşıdığı manaya bağlı kalan ve lafızdan ne kadar anlaşılıyorsa öteye geçmeyen kimse demektir. Mana ehli lafzın geniş anlamına cümle içindeki yerine ve lafzın (Sözün) söylenmesinin sebep ve gayesine bakarak onu anlayan ve ona göre hüküm çıkaran kimseye denir. Zahiri mezhebi bundan doğan fikri bir mezheptir.

(59) Tevbe, 28

cevap vermişlerdir. Hadiste Hz. Peygamberin kastettiği mana müminin bedeninin ve uzuvlarının temiz olmasıdır. Çünkü mümin genellikle pisliklerden kaçınır. Putperest ise pisliklerden kaçınmaya dikkat etmez. Ayeti kerimeden de kastedilen mana şudur : Putperestler inanç bakımından pis sayılmışlar ve murdar görülmüşlerdir. Zira Yüce Allah kitapluların (Yahudi ve Hıristiyan) kadınları ile evlenmeye müsade etmiştir. O kadınların terleri onlarla beraber yatan müslüman kocalarına da degecektir. Kitap ehli olan karısıyla ilişkisinden kocasına gerekecek yıkanma mecburiyeti ancak müslüman karısından olan ilişkisinden gerekecek yıkanma mecburiyeti kadardır. Bu gösteriyor ki canlı olan insanoğlu bizatihi pis değildir. Çünkü erkek kadın arasında fark yoktur (60). Buhari şarihi Muhammed b. Yusuf Kirmani (786/1384) bu hadisin iza-hında söylediğinin bir kısmı İbn. Hacerin sözlerinin aynı ise de hangi sözde birleşip hangi sözde birleşmediklerini göstermek için onun sözlerini de aynen buraya alarak aradaki farkı okuyucuya sunmuş oluruz.

«Ayeti Kerime'de «Putperestler pistir» sözünün manası beden ve uzuvların pisliği olmayıp yaptıkları işlerin pisliği ve onların beğenilmeyip tiksiniilmesi demektir. Fakihler (Alimler) arasında cünüp olanın terinin temiz olduğunda ihtilaf bulunmamaktadır.

Yüce Allah kitaplı kadınlarla evlenmeyi mübah kılınca, biliriz ki kocaları onların terlerinden korunamazlar. Kitaplı kadından temasdan dolayı kocasına gerekecek yıkanma müslüman kocasıyla gerekecek yıkanmadan başka birşey değildir. Bu gösteriyor ki, ademoğlu bizatihi pis olmayıp ayrıca üzerinde bir pislik bulunursa ona ayrı hükmedilir (61).

«Nevevi bu hadis hakkında demiştir ki : Bu hadis, müslümanın ölüsünün ve dirisinin temiz olduğuna dair önemli bir ilkedir. Kâfir de müslüman gibi temizdir. Ancak Yüce Allah'ın «Putperestler pistir» sözünün manası inançlarının murdarlığı olup uzuvlarının ve bedenlerinin pisliği değildir. İster müslüman, ister kâfir olsun ister, cünüp ister hayızlı ve ister lohusa olsun, insanoğlunun teri, göz yaşı ve tükürüğü temizdir» (62).

(60) İbn. Hacer Askalani, Fethu'l-Bari 1/390.

(61) Muhammed b. Yusuf Kirmani, Şerhu'l-Buhari 3/147

(62) Nevevi, Şerhu'l-Müslim, 4/66. Kirmani, Şerhu'l-Buhari 3/147.

«Mümin pis olmaz» hadisi meşhur sahabi Huzeyfe tarafından da rivayet edilmiştir. Onu da burada zikrettikten sonra umumi bir özet ve netice vermeğe çalışacağız. Yalnız bazı önemli hususları tekrar tekrar hatırlatmanın faydasını düşünerek yukarki izahta Nevevi bile kâfirin cünüp ve hayızlı olmakla pis olamayacağını ve bu fikrin bütün önceki ve sonraki müslüman alimlerine ve kendi mezhebi (Şafii) ne göre kabul edildiğini ifade etmesi Kur'an-a cünüp ve hayızlılığın tutamayacağı hükmünü red olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Ne varki kendisi rabıtayı kuramamış ve bunu aklına getirmemiştir.

«Huzeyfe diyor ki : Hz. Peygamber, kendisine yolda rastladı cünüp olduğu için yana saptı, gidip yıkanıp geldi. Hz. Peygamber nerede idin dedi. Cünüp idim, dedim. Hz. Peygamber «Mümin pis (Necis) olmaz» dedi (64).

Bu hadisin şerhinde zamanımız alimlerinden Mahmud Muhammed Subki'nin daha öncekileri özet mahiyetinde olan sözlerini buraya almaya lüzum görmüyoruz. Daha öncekilerine yeni birşey katmamakta ancak onlardan biraz daha sertleştirici ve zorlaştırıcı üslubu olduğunu görüyoruz. Ancak lehte olan şu sözlerini almakta fayda vardır.

«Mümin pis olmaz» hadisine dayanarak cünüp ve hayızlı olanın cami ve mescitte durmasının ve eğlenmesinin caiz olduğunu söyleyen alimler içinde Müzeni, Davud, İbnu'l-Munzir'i zikredebiliriz» (65).

«Putperestin camide durması caiz olduğuna göre cünüp ve hayızlı olan müslümanın da durması caiz olur demişlerdir» (66).

Hanefilerin büyük muhaddislerinden olan Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed Tahavi (229 - 321/843 - 933) şöyle diyor : «Alkama dedi ki : Allah'ın elçisi su dökünmedikçe onunla konuştuğumuz zaman bizimle konuşmaz, selam verdiğimiz zaman bize selam vermezdi. Bunun üzerine «Ey iman edenler namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklerinize kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh

(63) Nevevi, 4/66.

(64) Sahih Müslim, 4/67, Süneni Ebi Davud, 1/52, Süneni Nesai, 1/145, Mahmud b. Muhammed b. Hattab Subki, 2/306.

(65) Mahmud Subki, el-Menhel, 2/313

(66) Agy.

edin ve ayaklarınızı yıkayın Eğer cünüp iseniz yıkanın temizle- nin» (67) ayeti geldi. Bütün bunların hükmünü Yüce Allah kal- dırdı ve apdesti ve guslü (Temizlenmeyi - Tahareti) sadece nama- za özel kıldı» (68).

Ebu Cafer Muhammed b. Cerir Taberi (225 - 310/839 - 922) Alkama'den aynı hadisi rivayet etmiştir (19). Hanefi müctehitle- rinden Ebu Bekir Ahmed b. Ali Cassas (305 - 370/918 - 981) Ayeti Kerimenin tefsirinde Alkamanın rivayetini naklettiği gibi İbn. Ab- bastan da şunu nakletmiştir.

«Hz. Peygamber helâdan çıktığı zaman yemek getirildi ve ap- dest alacak mısınız ? soruıdu. Hz. Peygamber namaz kıldığım za- man apdest almakla emrolundum» buyurdu (70).

Tahavi şöyle devam etmektedir : «İbn. Abbas ve Said b. Mu- sayyb aptessiz Kur'an okurlardı» (71). Aptest ve yıkanma ayeti ile ilgili olarak Tahavi İbn. Abbastan şunu da nakletmektedir . «Hz. Peygamber haladan çıktı, yemek yedi. Aptest almayacak mı- sınız diye soruldu. Hz. Peygamber «Namaz kılmak istemiyorum ki aptest alayım» dedi. Böylece Hz. Peygamber aptestin sadece namaz için gerektiğini ve zikir (Allah'ı anma) için gerekmediğini bildir- miş oldu» (72). Bu daha doğrudur. Çünkü İbn. Abbas Hz. Peygam- berin ölümünden sonra böyle yaptı ve bu da gösteriyor ki, namaz kılmaktan başka birşey için aptest almazdı. İmamı Tahavinin ap- test ve gusül ayeti ile ilgili bu açıklaması bize daha çok ışık tut- maktadır. Bu ayeti kerimenin sadece ve yalnızca namaz kılmak için olduğunu iddia edenleri de desteklemiş oluyor. Tahaviye göre de öyle olduğu ve bundan önceki herşey için aptest almanın ge- rektiği hükmünü de kaldırdığını ifade ediyor (73).

Bu durumda zikir için aptest gerekmediği hükmünü de çıkar- rıyor. Bu zikir içine bazı alimlere göre Kur'an okumak da girer. Ma-

(67) Maide, 6

(68) Tahavi, Şerh Meani'l-Asar, 1/88 - 89

(69) Tefsir Taberi, 6/115. Yanlız Tahavi Alkama b. Fağua dediği halde Taberi Alkama b. Vakkas diyor. Kurtubi de tefsirinde Alkama b. Fağua demek- te ve bu Alkama'nın Tebuk savaşında Hz. Peygamberin rehberi olduğu- nu zikretmektedir. (Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed Kurtubi, (671/ 1272) el-Cami li-Ahkamu'l-Kur'an,6/81.

(70) Ebu Bekir Cassas, Ahkamu'l-Kur'an 2/329.

(71) Şerh Meani'l-Asar, 1/89.

(72) Tahavi, Şerh Meani'l-Asar, 2/91.

(73) Tahavi, Şerh Meani'l-Asarı 2/91.

dem Allah'ı zikretmek caizdir, zikirden başka birşey olmayan Kur'an okumak da caizdir. Ancak burada bir ayırma giderek şöyle diyor : «Hz. Ali'nin Hz. Peygamber cünüp olmanın dışında her durumda bize Kur'an öğretirdi sözünü (74) alırız ve cünüp ve hayızlı olanın bir ayeti tam olarak okumasını mekruh görürüz. Ayeti tam okumayı aptestsiz olana caiz görürüz. Ancak cünüp ve hayızlı olanın «Allah'ı zikretmesinde» bir sakınca görmeyiz» (75).

Bu ifadelerde görüldüğü gibi Hanefilerin daha makul ve Şafilardan daha münasip anlayışlara ve davranışlara yer verdikleri anlaşılmaktadır. Bir defa aptestsizin Kur'an okumasına izin vermişlerdir. Ama sonraki Hanefiler Şafililerin tesirinde kalarak buna da izin vermediklerini anlatmıştır (76). Ayrıca birleştikleri hususta her iki taraf da yanılmaktadır. Tahavi burada kendi anlayışı ve İmamı Azam'ın anlayışına uyararak olsun Allah'ı zikir ile Kur'an-ı birbirinden ayırmakta hata ettiklerini yeri geldikçe vurgulamak zorunda kalıyoruz. Çünkü burada ters işleyen bir hüküm vardır. Şöyle denmesi daha isabetli olmalıdır. Allah'ı zikretmek daha üstün ve faziletli bir ibadettir. Bu zikir aptestsiz ve gusulsüz yapılamaz. Ama Kur'an okunur deselerdi daha mantıklı düşerdi. Madem ki Allah'ı her durumda zikretmek ister cünüp ister hayızlı ve ister lohusa, ister aptestsiz olsun, caiz olursa Kur'an okumak da bütün bunlara şartsız caiz olmalıdır. Bu cevaz başka alimlere göre doğrudur. Şimdi Yüce Alah'ın hangi ismi en yücedir, bu hususta Tahavi'de şu bilgiyi bulmaktayız : «Başkalarından ve bu arada Ebu Hanifeden şöyle dediği rivayet edilmiştir : Alah'ın en büyük ismi «Allah» adıdır. İmamı Azamın talebesi İmamı Muhammed «Rahman» adı rahmetten ve «Rab» adı rububiyetten türemiştir. Ama «Allah» adının hiçbi rşeyden türememiş olduğunu söylemiştir (77). Böylece İmamı Azam ve İmam Muhammed «İsmi Azam'ın «Allah» adı olduğunu kabul ettikleri anlaşılıyor. Bu hususta Ebu Cafer Tahavi Hz. Peygambere kadar uzanan rivayet ve anlayışları zikreder ve özellikle Ebu Muhammed'den şunu nakleder.

«Ebu Muhammed demiştir ki : Hz. Peygamber «Allah'ın ismi azamı» Bakara, Ali İmran ve Taha surelerinde bulunmaktadır» buyurdu (78). Bu hadisin ravisi Ebu Hafs diyor ki bu üç sureye bak-

(74) Agy. 1/87.

(75) Age. 1/91.

(76) Hidaye sahibi Merginani ve Bedayı's-Sanayi sahibi Kasaniye yukarda bak.

(77) Ebu Cafer Tahavi, Muşkilu'l-Asar, 1/62

(78) Tahavi, Muşkilu'l-Asar, 1/63.

tim Bakara'da (255) ayeti kürsiyi (Allahu la ilahe illa huve'l-Hayyu'l-Kayyum) «Kendinden başka Tanrı olmayan, diri, yaratıklarını ayakta tutan Allahtır» ve Ali İmranda (Allahu la ilahe illa huve'l-Hayyu'l-Kayyum) «Kendinden başka Tanrı olmayan, diri yaratıklarını ayakta tutan Allahtır» ve Taha'da (III) (ve aneti'l-Vucuh li'l-Hayyi'l-Kayyum) «İnsanlar (Yüzler) diri, yaratıklarını ayakta tutan (Allah) a boyun uzatmıştır» gördüm. Ebu Cafer diyor ki bu Ebu Hafs'ın anlayışına ve ictihadına göre Allah'ın ismi azamı «Allah» adıdır (79).

Ne varki Ebu Cafer Tahavi Ebu Hafs'ın Taha'da bulduğu ayetten başka bir ayetin daha uygun düşeceğini görmüştür. Bize göre bu iki ayet birbirini tamamlamaktadır. Böylece üç surede üç ayet aynı olur : (Allahu la ilahe illa hu lehu'l-Esmu'l-Husna) Taha (8) «En güzel isimler kendinden başka Tanrı olmayan Allah'ındır.»

Bu ayeti kcrime Bakara ve Ali İmran'daki ayetlere daha uygun oluyor ve aynı lafzı taşıyor» (80). Ancak Hz. Peygamber ismi azamın sadece bulunduğu sureleri zikrediyor ve o surelerde hangisi olduğunu zikretmiyor ki müslümanlar uğraşsın, kafalarını çalıştırsın, fikir tenbelliğine düşmesinler. Fakat Ebu Hafs'ın bu anlayışı ve Ebu Cafer'in O'nu tashih etmesi «Allah'ın ismi azamını» ortaya koyuyor. Bu gerçeğe ve İslam anlayışına çok uygundur. Çünkü bu ibarelerde geçen Allah'ın özel ve kendisinden başkasına söylendiğini tarihin tesbit edemediği yegane ve meşhur isim «Allah» ismidir. Bununla birlikte zikredilen «kendisinden başka Tanrı olmadığını» ifade eden cümle bu adın sadece Alah'a ait olduğunu açıkça vurgulamaktadır. İkinci olarak «Hayy» daima diri ve hayat kaynağı olması sıfatından sonra üçüncü olarak «Kayyum» sıfatı da herşeyi ayakta tutan anlamını verdiği için gerçekten «Allahu lâ ilahe illa Huve'l-Hayyum Kayyum» Allah'ın en yüce ismi olur.

İsmi Azamın izahını büyük kelamcı Seyyidi Şerif Curcani de şu şekilde izah yapıyor. «İsmi Azam bütün isimleri kendinde toplayan bir isimdir ki o «Allah» adıdır. Çünkü o bütün sıfatlarla ittisaf eden zatın adıdır» (81).

(79) Agy.

(80) Tahavi, Muşkilu'l-Asar, 1/63

(81) Seyyid Şerif Ali b. Muhammed Curcani (740-816/1239-1413), et Tarifat 15.

Yüce Allah'ın «Alah» adının böylece ismi azam (En yüce ad) olduğu kabul edilmiş oluyor. Buna muhalefet edene rastlamadık. Hem muhaddis ve hem fakih olan Ebu Cafer Tahavi de böyle olduğunu açıklıyor ve benimsiyor. Bundan sonra bakınız nasıl bir hükme varıyor. Cünüp olan bir kimse Allah'ın bu yüce adını ana-bilir ve zikredebilir, ama Kur'an-ı okuyamaz, demekte olan Tahavi tenakuza ve tutarsızlığa düşüyor. Kur'an-ı Alah'tan daha yüksek ve yüce kabul etmiş durumda olduğunun farkında olmuyor. Bu hususta herkes yanılmıştır. Onların fikirlerini zikrettikçe yanılmalarını da zikretmek zorundayız ki yanlış olduğu bilinsin. Müslüman ve kafirin cünüp ve hayızlı olmalarının pis olmalarını gerektirmediğini bütün mezhepler kabul etmişlerdir. Cünüp ve hayızlı olanın terinin temiz olduğu Malik, Şafii ve fikir sahipleri (Hanefiler genellikle kastedilir) tarafından kabul edildiği gibi başkalarının buna muhalif kaldıkları bilinmemektedir (82).

İbn. Kudama Hanbeli alimi burada şu açıklamayı yapmaktadır. Kafirin temiz olmasının delili şudur : Küfür kalbde bulunan bir mana ve anlamdır. Vücudun dışında pislik meydana getirmez. Bu kalbde olan diğer şeylerin bedenın dış görünüşüne tesir etmesine benzer (83).

«Hz. Peygambere aptest almak üzere kendisine bir çanak su verildiği zaman, kadının biri «Ben cünüp olarak elimi onun içine soktum» dedi. Hz. Peygamber, «su cünüp olmaz» dedi (84). Bunlar çok açık anlamlı hadislerdir. Buna rağmen alimler cünümün elini soktuğu su temiz olur mu ? Ne zaman ve nasıl olur ? Hadise aykırı fikirler ileri sürmüşlerse de bu hadisin karşısında fazla ileri gide-memişlerdir. Cünüp olan bir kimse o kadar temizdir ki, pisliğin en çabuk ve kolay yayıldığı suya bile dokunması suyu pisletme-mektedir. Şüphesiz bu, cünüplüğün dışında bir pislik olmamalıdır. Hele kuru olan tahta kumaş, kağıt ve deri ile cünüplük hiçbir su-retle başka şeye ve kitaba Kur'an-a geçmeyeceğinden kitaba ve Kur'an-a cünüp ve hayızlı olarak tutmak ve dokunmak haram ol-maz. Hanefilerin büyük alimlerinden Buhari Şerif şarihi Bedret-tin Abdurrahim b. Mahmud (762 - 855/1360 - 1451)'un «Mümin pis olmaz» hadisini izahında söylediklerine bir göz atmadan bu mese-lenin incelenmesini eksik bırakacağımız korkusu onu da okuyucu-

(82) Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudama (620/1223) el- Mugni 1/212.

(83) Age. 1/213 (Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudama, el-Mugni)

(84) Agy.

lara anlatmaya bizi mecbur ediyor ki onları zaman zaman zikrettik. Birçoklarının anlattıklarına da yer vermiştir. Biz hepsini değil bir özetini almaya çalışacağız.

«Mümin pis olmaz» hadisine dayanarak başkaları gibi o da müminin ister cünüp ister aptestsiz olsun, ister diri ister ölü olsun, temiz olduğunu söyler. Aynı şekilde müminin artığı, teri, tükürüğü ve gözyaşı da temizdir. Bu hükümlerde kafir de aynı şekilde temizdir. Hz. Ayşe de diyor ki Hz. Peygamber bedenini cenabet olamayacağını, yerini cenabet olamayacağını, ve insanın cenabet olmayacağını uygun görürdü. Bagavi de İbn. Abbas'ın «Dört şeyin; insan, elbise, su ve yerin cünüp olmayacağı» sözünün izahında şöyle diyor : «İnsan cünüp olana dokunmakla cünüp olmaz, elbiseye dokunmakla elbise cünüp olmaz ve yer de üzerinde gezen cünüp ile cünüp olmaz, suya cünüp olanın elinin sokulması ile su da cünüp olmaz» (85).

Aynî'nin bu izahları nakletmesi çok isabetli olmuştur. Çünkü bu izahlar cünüp olanın artık pis olduğu ve onun dokunduğu şeyin de cünüpleştiği, pisleştiği fikri ve görüşü tamamen fikirlerden kalıp silinmesini sağlayacak açıklıktadır.

Bu incelemeyi yaparken bazı arkadaşlara elde ettiğim bilgileri ve ulaştığım neticeleri anlatıp tartışırken cünüp için söylediklerimin hayızlı kadın için de aynen cari olup olmadığını da sordular. Halbuki cünüp için olan hükümler hayızlı için de aynen caridir. Arada fark olursa o farklar zikredilir. Ama Hz. Peygamber hem cünüp ve hem hayızlı olanı aynı hadiste zikretmiş ve aynı hükmü vermiştir.

Cünüp ile hayızlı arasında hayızlının lehine ilk hükmü İmamı Malik vermiştir. Rivayet edilen bazı zayıf hadislerde cünüp ve hayızlının Kur'an'a dokunamayacağı hükmünün bulunmasına rağmen İmamı Malik hayızlı olanın Kur'an okuyabileceğine hüküm vermiştir. O'na göre cünüp okuyamaz. Çünkü hayızlık hali uzun zaman devam eder, okumasa unuttur der (86).

Aynî'nin ifadelerinin nakline devam edelim. Diyor ki : «Buhari bu hususta altı hadisi delil getirerek cünüp olanın Kur'an okuyabileceğine inanıyor» (87).

(85) Abdurrahim b. Mahmud Ayni, el-Umde Şerhu'l-Buhari 2/60.

(86) Ayni, el-Umde Şerhu'l-Buhari, 2/101.

(87) Agy.

Buhari'nin bu altı hadise dayanarak bu hükme varmış olduğuna kimsenin şüphesi olmamalıdır. O halde ulaşılan netice Buhariye göre cünüp Kur'an-ı tutup okuyabilir. İyi ama cünüp ve hayızlının Kur'an'a tutup okuyamayacağını söyleyen hadisleri Buhari görmedi mi ? Görmüş olsaydı belki fikrini değiştirirdi, diye insanın aklına bir fikir gelmektedir. Aynî, buna cevap olacak şu sözleri söylemektedir : «Bu hususta zikredilen hadisler Buhari'ye göre sağlam ve sahih hadis değildir. Bundan dolayı cünüp ve hayızlı olanın Kur'an okumasının caiz olduğunu söylemiştir. Hz. Ayşe'nin «Hz. Peygamberin her durumda Allah'ı zikrettiği» sözünü delil almıştır. Hz. Peygamberin bazen cünüp olmadan (Tahir) olarak Kur'an okuması O'nun iki durumdan en iyisine göre hareket etmesidir. Ama diğer durum ise ümmeti öğretmek içindir. Bu diğer durumda ise, Kur'an okumak ve Allah'ı zikretmek cünüp ve hayızlı için caiz olup haram değildir» (88).

Buhari, Ebu Vail'in hayızlı olan cariye hizmetçisini Ebu Rezin'den Mushafı getirmek için gönderirdi, o da askısından tutarak getirirdi, diyor (89). «İmam Buhari'nin bu konuyu incelemesi ve ele almasından maksadı hayızlı olanın Kur'an-ı taşıyabileceği ve Kur'an-ı okuyabileceğine delil getirmektir. Aslında Kur'an-ı ezberlemiş hafızın içinde Kur'an bulunmaktadır. O halde bu haram olmayacağına göre eliyle tutması da haram değildir (90). Şunu işaret edelim ki, Aynî, Buhari'nin bu delillerine rağmen O'nun fikrine yakın olmadığı ve Buhari'ye muhalif olan fikirlerden yana olduğu anlaşılıyor. Çünkü kendisi Hanefi olduğu için Şafii olan Nevevi'nin mezhepçiliğinin tesirinde az da olsa mezhepçi olmaya mecbur kalmıştır.

Said b. Musayyib ve Said b. Cubeyr'e sormuşlar cünüp Kur'an okuyabilir mi ? Niçin okumasın zaten Kur'an O'nun içindedir ve İbn Abbas cünüp olarak elindeki mushaf cüzünü okurken içimde bundan daha çoğu vardır demiştir (91). İbrahim Nehai de hayızlı olan Kur'an okuyabilir olduğuna kani idi (92).

Hocam Mustafa Gümülcineli Allah rahmet etsin bize dar kafalı hocalardan ne çektiğini anlatırken bir defasında başından şu olay geçmiştir. Fatih'te tuvalete girince sarıklı hocalardan biri kendisi-

(88) Age. 2/103

(89) Buhari, 1/77.

(90) Age. 2/86

(91) Ayni, Şerhu'l-Buhari, 2/84.

(92) Age. 2/100.

ni azarlayarak ve ağır ithamda bulunarak utan demiş başında yeşil sarıkla tuvalete giriyorsun —Hocam tarikatçı olmadığı halde yeşil sarık sararmış— hocam da O'na asıl sen utanmalısın kalbindeki imanla tuvalete giriyorsun. İmanını çıkar, divarda bırak öyle tuvalete gir diye cevap vermiş ve adam sesini çıkarmamıştı.

İşte Said b. Musayyib, Said b. Cubeyr ve İbn. Abbas'ın cünüp ve hayızlı olanın Kur'an-ı okumasını haram görenlere nasıl haram olur zaten içlerinde mevcuttur, demeleri yeter ve artar bir cevap teşkil eder. Bu incelemeyi yaparken bazı imam ve müctehitlerin fikirleri değişik müellif ve kitaplarda birbirine zıt olacak ve tenakuz teşkil edecek şekilde nakledilmekte olduğunu gördüm. Bunun üzerine kitaplar ve yazarların nakil ve rivayetleri arasındaki tenakuzlara temas etmek iyi olur ve araştırmacılara da bir metod gösterilmiş bulunur diye düşündüm. Doğrusu bu cümle bile bu hususta bir fikir verir. Demek ki bir alim ve müctehidin fikrinin değişik eserlerde değişik olarak nakledilmesi mümkündür. Bunun için bir alimin sözünü bir esere bakarak ve dayanarak ortaya koymak yanlış olabilir ve bu yakınlık o eserdeki yanlış rivayetten ve nakilde sadakat göstermemekten doğmuş olur. Sonra vaz geçtim bu meseleyi incelemeyi başka bir fırsatta ele almayı uygun buldum. Ancak bir mesele hakkında iki değişik fikri olan alimlerin bulunduğunu hesaba kattım. İmamlardan bazılarının bir meselede iki fikir sahibi olduğu açıkça ifade edilmektedir. Buna yukarıda biraz temas ettik. Burada bir örnek daha vermek istiyorum. O da Said b. Musayyib'dir (93).

Said b. Musayyib'in ilme verdiği önemi ve onu ibadetlerin en üstünü saydığını bu münasebetle bir iki kelime ile anlatmak istiyorum. Çünkü böyle alimlere ve kendini ilme veren bu gibi bilginlere uzun zamandan beri hele günümüzde çok ihtiyaç vardır. İmaama göre ibadetlerin en yükseği Allah'ı devamlı düşünmek, fikri O'na bağlamak, farzları eda etmek haramlardan kaçınmak ve ilim öğrenmektir. Bekir b. Huneys diyor ki : «Said b. Musayyib'e Ey Ebu Muhammed şunlar gibi namaz kılıp ibadet etmeli değilmisin ? —Namaz kılıp ibadet edenleri görmüştüm— dedim. Ey kardeşim oğlu o ibadet sayılmaz dedi. O halde ibadet nedir, dedim. Allah'ın

(93) Said b. Musayyib b. Hazm (15-120/636-737) Tabiin imamlarından ve Medine'nin Yedi fakih (Alim) inden biridir. Karısı meşhur sahabe Ebu Hureyre'nin kızıdır. Yezid'in, Valid ve Süleymanın veliahd olmaları için kendisine çok eziyet edilmiş ve her birine karşı koymuştu.

işlerine dair düşünmek, Allah'ın haramlarından uzak durmak ve Allah'ın farz kıldıklarını yapmaktır, dedi» (94).

«Salih b. Muhammed b. Zaid'e şöyle diyor : Leys oğullarından bir sürü genç öğle sıcağında camiye gider, ikindiye kadar namaz kılarlardı. Salih Said b. Musayyib'e, işte ibadet budur, keşke bu gençlerin yaptığına biz de güç yetirebilsek dedi. İmam Said bu da ibadet mi ki, asıl ibadet dini öğrenmek ve Allah'ın işlerinde düşünmektir dedi (95).

İlk asırların alimleri dinin ne olduğunu daha iyi biliyorlardı. Çünkü öğrenmeye önem veriyor ve ilmi en büyük ibadet kabul ediyorlardı. Öyle olanlardan Allah razı olsun. Biz de asırlar sonra onlardan öğreniyoruz. Onların geceleri nafile ibadet ettikleri de rivayet ediliyor. Doğrudur çünkü o zaman okunacak ve öğrenecek şey o kadar az idi ki, buna rağmen gündüzleri hep ilim okurlardı. Said b. Musayyib'den cünübün Kur'an okumasına dair iki fikir rivayet ediliyor. Biri cünüb olanın Kur'an okuyamayacağıdır. İkinci görüşü de cünüb Kur'an okuyabilir. Kur'an okuyanın içinde değil midir ? dedi (96). İbn. Abbas İkrime, Rabia, Davud ve İbn. Hazm Şafii'lerden İbn. Munzir'in bu fikirde olduklarına (97) temas etmiştik. Cünübün Kur'an'a tutabileceğine dair getirilen delillerden biri de içinde ayet olan Hz. Peygamber'in mektubunu Hirakleye (Bizans İmparatoru) göndermiş olmasıdır. Onların cünüb ve aptestsiz o ayete tutacaklarını biliyordu. Tutmak caiz olduğu için gönderdi diyenlere şöyle bir sudan cevap veriliyor. Mektupta bir ayet vardı ve bir ayet Kur'an sayılmaz (98).

Görülüyor ki insan bir fikre önce sahip oluyor sonra da gördüğü meseleyi ona göre yorumluyor. Bu zatlara göre madem bir ayet Kur'an sayılmaz o halde bir ayete tutmak ve okumak caiz olmalı değil midir ? Ama başka yerde bir ayete bir kelimeye bile tutturmazlar. Onun için bunlar gerçeğe nüfuz edememişlerdir.

Öyle görülüyor ki Şafii'ler ve Maliki'ler de çok aşırı gitmişlerdir. Hanbeliler daha çok anlayışlı ve hadisin ruhuna yakın hareket etmekle cünüb, hayızlı ve aptestsiz Kur'an'ın taşınmasına cevaz

(94) Dr. Haşim Cemil Abdulah, Fıkhu'l-İmam Said b. Musayyib, Bağdad, 1974, 1/40.

(95) Age. 1/40.

(96) Age. 1/145, 147, İbn. Kudama, Mugni, 1/144.

(97) Agy.

(98) Age. 1/145.

vermişlerdir (99). Burada bir şeye dikkati çekmek gerekiyor. Dört sünni meşhur fıkıh mezhebinde imamların sözüne en çok riayet eden Hanbelilerin olduğu görülüyor. Çünkü onlar bu meselede imamlarının sözüne zıt birşey söylemedikleri ve hep aynı doğrultuyu tutturmaya çalıştıkları eserlerinden anlaşılıyor. Mesela Şafii fakihleri Safii'nin fikirlerinden çıkmışlardır ve Kur'an-ı okumayı yasaklamışlardır. Buna temas etmiştik. Hanefilerin de İmamı Azama uymadıkları imamın bir ayet veya az olanı cünüp okuyabilir dediği rivayet edildiği ve eski Hanefi imamı Tahavi de bu fikirde olduğu halde, meşhur Hanefi Fakih Ebu Bekir Merginani Kur'an'dan bir ayet kadarını bile okumaya cevaz vermemektedir (100).

İşaret etmek gerekir ki Merginani'nin dayandığı «Cünüp ve hayız olan Kur'an okuyamaz» hadisin sahih olmadığı «Nasbu'r-Raye» (10) ve «Temiz olmayan Kur'an-a tutamaz» hadisinin de sahih olmadığına gene yukarda zikrettiğimiz eserlere ve Nasbu'r-Raye'ye (102) bakılmalıdır. Bundan ayrı olarak hadisteki temizlik manası aptest ve yıkanma manasına alınmadığını söyleyenler bulunmaktadır (103). Bu takdirde hadis delil olmaz. Ama elleri temiz olarak alıp Kur'an-ı okumak şüphesiz gereklidir. Aptestli olsa bile bir kimse de elleri pis, yağlı Kur'an-a ve başka kitaba da tutamaz.

N E T İ C E :

Kur'an-ı Kerimin nasıl bir kitap olduğunu ve kendisini nasıl anlatmaya çalıştığını izah etmeye çalıştık. Kur'an-ı Kerim'in okunması için herhangi bir maddi, bedeni şartının bulunup bulunmadığını inceledik. Bu hususta olan lehte ve aleyhteki sözleri, hükümleri ve delilleri gördük. Şimdi burada onların çok kısa bir özeti ve konuyu derlemek suretiyle meseleyi maddeler halinde zikretmeden önce şöyle bir gerekçeyi de bu konuyu işlemenin sebebi olarak zikretmek istiyorum.

Birkaç sene önce öğrencilere cünüp, aptestsiz ve hayızlı olarak Kur'an okunur ve tutulur dediğim zaman alışlagelmişe karşı birşey söylemiş olduğum için öğrencilerin çoğunluğunun akli buna yatmadı. Ama başka sınıftan birkaçı sözümü duymuş ve özel ola-

(99) İbn. Kudama, Mugni, 1/148.

(100) Ebu Bekir Merginani (593-1196), el-Hidaye, 1/19

(101) Age. 1/196

(102) Age. 1/196

(103) Seyyid Sabık, Fıkhu's-Sünne, 1/57

rak bana geldiler ve önce söyleyip söylemediğimi sordular. Bunda öğrenciler haklıydı. Çünkü iftira etmek kolay olan bir dünyada yaşıyoruz.

Öğrencilerin bu tutumu da ilmi metoda uygundu. Zira söz sahibi ve asıl kaynağını bulup ondan bu haberin doğru olup olmadığını öğrenmek esastır. İلمي metod bunu gerektirir. Öyle başkasının ağzından nakletmek ve onun da başkasından nakletmesi yanlışlığa, yalana ve iftiraya sebep olabilir. İşte bunun için Hz. Peygamber «Her duyduğunu söyleyen yalancı kimselerdir» demiştir (104). Söylenen sözün söylenip söylenmediğini tesbit ettikten sonra onu nakletmek ve söylemek ilmî metoda uygun olur.

Gelen öğrenciler ikinci olarak bunun kaynağını sordular. Size inanıyoruz iyi ve doğruluğuna inanmadığınız birşeyi söylemezsiniz. Ama kaynağını da gösterirseniz daha çok istifade ederiz, diyerek benden neye dayandığımı öğrenmek istediler. Bu da hem onların hakkı ve hem de ilmî metoda uygundu. Ben de «Kurtubi Tefsiri»nin Vakıa Suresinin 79. ayetindeki izahlarını ve Şevkani'nin «Neylu'l-Evtar»ın ilgili sayfalarını ve bir de Seyyid Sabıkın «Fıkhu's-Sunne»sindeki yeri verdim. Arapçaları ibareleri anlamaya kafi olduğu için zahmet çekmedim. Öğrenciler teşekkür ettikten sonra biri bunun doğruluğunu şöyle dile getirdi. Kendisi bir erkek ve bir kız çocuğa Kur'an öğretiyordu. Kız aybaşı olup gelmedi ve bir daha da gelip Kur'an okumasını öğrenemedi. Erkek çocuk öğrenip gitti.

İkinci olay şöyle oldu. Anadolu'da bir İmam - Hatip okuluna bir grup fakülte hocaları ile birlikte uğradık. Müdürün odasında dersten çıkan hocalarla görüşürken Kur'an dersi hocası şu soruyu sordu. Sınıfta kız öğrencilerimiz bulunmaktadır. Aybaşı oldukları zaman Kur'an-ı Kerimi sıranın üzerine koymuyorlar. Biz de rahatsız olduklarını anlıyoruz ve onlara Kur'an okutmuyoruz. Ancak kız öğrenciler bu durumlarının erkek ve hatta kız arkadaşları tarafından bilinmesini istemiyorlar, utanıyor ve sıkıntı çekiyorlar. Siz bize ne dersiniz. Ben de işi daha önce biraz incelemiş olduğum için hiç tereddüt etmeden dedim ki cünüp ve hayızlı olan kimselerin Kur'an-a tutup okumalarında bir sakınca yoktur ve bu caizdir, haram asla değildir. Artık böyle ayırım yapmaya ve kızları, kadın-

(104) Müslim, 1/73 - 75 (Nevevi ile) Hz. Peygamberin şöyle bir hadisi de vardır «Zan'da bulunmayın zan sözlerin en yalan olanıdır.» Buhari, 3/188, 7/89, 8/53, Müslim Nevevi ile 16/118.

ları kendi hemcinsleri arasında bile olsa mahcup etmeye gerek yoktur. Bir müslümanın mahcup olmaması için herhangi bir alimin sözü ve müctehidin ictihadi terkedilebilir ve eğer o alim ve müctehid böyle bir durumu kendisi bilmiş olsa bu fikrinden kendisi öncelikle vazgeçerdi. Alim ve müctehitlere hüsnü zannımız vardır dedim. Fakülteye döndükten sonra birkaç olay daha oldu. Başka arkadaşlarla bu durumu inceleyip bir yazı, makale veya kitapçık yazmalarını rica ettim. Bana bu işi siz başlattınız sizin yazmanız münasiptir ve bu hususta bir ön çalışmanız da bulunmaktadır, diyerek yazmayı bana havale ettiler. Ben de müslümanlara Kur'an-ı Kerimi daha kolay ve rahatça öğrenmek hususunda yardımda bulunmak istedim.

İşin içine girince uzadı gitti ve altı ay kadar bir zamanımı aldı. Okudukça hem aleyhte ve hem de lehte fikirlere rastladım. Onları bu incelemede naklettim. Şimdi onları maddeler halinde özetleyeceğim.

1. Kur'an-ı Kerim insanlığı aydınlatan bir güneştir. Nasıl ki güneş her tarafı, herkesi aydınlatır, ısıtır ve yol bulmak isteyen yolunu gösterirse, Kur'an-ı Kerim de dindar dinsiz demeden herkese hitap eder, herkese yol gösterir. O 'ndan herkes, istediği gibi istediği zamanda istifade eder ve ışığını alır. Bunun hiç kimse için hiçbir şartı yoktur.

2. Kur'an-ı Kerimi aptestsiz, hayızlı ve cünüp olarak alıp okumak hususunda iki karşıt ve zıt görüş vardır. Bunların delillerini yukarıda uzun uzun naklettik. Bu iki zıt görüşten varılacak önemli kaide ve hüküm şudur. Madem tutmanın haram olmadığını söyleyen vardır. O halde haram değildir. İsteyen istediği hükmü beğenir ve alır. Asıl olan haram olmamaktır. Haram diyenlerin delilleri, karşı olanları fikirlerinden caydıracak kadar kuvvetli olsaydı, onlar haram olmadığı fikrini benimseyemezlerdi.

3. Kur'an-ı Kerimi cünüp ve hayızlı tutmayı yasaklamak ve onu günah saymak Kur'an-a hürmet ve tazim için olduğu ileri sürülüyor. Bu iddia yanlıştır. Kur'an'ın cünüp ve hayızlı okunup okunmaması O'na hürmet veya hürmetsizlikle alakalı değildir. Eğer alakalı olsaydı, içlerinde İbn. Abbas ve Hz. Ayşe'nin bulunduğu sahabenin Kur'an'a hürmetsizlik gösterdikleri iddia edilmiş olur ki bunu söylemeye kimse cesaret edemez. O halde onlar da, Kur'an-ı hayız ve cünüp tutmanın caiz olduğunu söyleyen öteki-

ler kadar dindar ve Kur'an-a hürmetkârdırlar. Böylece cünüp ve hayızlı tutup tutmamanın hürmet veya hürmetsizlikle alakası olmaz. Şunu söyleyelim ki, eğer herhangi bir kimse Kur'an-a hürmetsizlik olsun diye kasden öyle cünüp ve hayızlı olarak tutmaya kalkarsa, o kimse Kur'an-a hakareten dolayı küfre girer ve dinden çıkar. Elbette hiçbir müslüman böyle kötü bir niyet beslemez, beslerse müslüman sayılmaz.

E.Ü. İlahiyat Fakültesi
Hatice Bayraktar Kütüphanesi

4. Aptestsiz Kur'an'a tutmanın caiz olduğuna dair Hz. Ali'den bir hadis rivayet edilmektedir. Hz. Ali halaya girmiş çıkmış ve elini su ile yıkadıktan sonra aptest almadan Kur'an okumaya başlamıştır. Yanındakiler hayret etmişlerdir. Hz. Ali Hz. Peygamber haladan çıkar ve bize Kur'an okurdu demiştir (105). Bu hadis yukarıda geçti ve orada bu hadis hakkında olan tenkitleri zikrettik. Ancak bu hadisin sonunda cünüp olanın Kur'an'a tutmaması gerektiğini ifade eden bir cümleye de yasakçılar sarılmış ve cünübün Kur'ana ve içinde bulunduğu sandığa tutamayacağını söylemişlerdir. İbn. Ömer, İbn. Abbas ve Ebu Hureyre, Ebu Musa Eşari aptestsiz Kur'an okurlardı (106). Hz. Ali'de Hz. Peygamberin aptestsiz Kur'an okuduğunu söylüyor. İbn. Mesudda aptestsiz Kur'an okurdu (107).

Hz. Ömer helâldan çıkmış birkaç ayet okumuştur. Hanefi kabilesinden Ebu Meryem O'na «helâldan çıktın ve Kur'an-ı okuyorsun nasıl olur? Hz. Ömer, O'na bu fetvayı sana Müseylime mi verdi demiştir » (108).

Bunları tekrar çoğaltmaya gerek yoktur. Kur'an-ı Kerimin aptestsiz okunabileceği artık ortaya çıkmış olmaktadır. Hz. Ömer'in Ebu Meryeme verdiği cevap çok ilginçtir. Bilindiği gibi Müseylime peygamberlik iddia edip sahte peygamberler arasında yer almıştı. Ebu Meryem O'nun yanında müslümanlarla savaşmış ama sonra müslüman olmuştur. Kur'an'ın aptestsiz okunmasına karşı çıkmasını Hz. Ömer o sahte peygamber Müseylime mi öğretti demesi ile Kur'an-ı aptestsiz okutmayanları acaba Müseylime gibi biri

(105) el-Menhel Şerhi Süneni Ebi Davud, 2/301

(106) Ebu Bekir Abdurrezzak b. Hemmam (126 -211) Buhari, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in hocalarından sayılan bu zat büyük bir muhaddistir. el-Musannaf, 1/338 vd.

(107) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe (159 -235/775 -849) el-Musannef, 1/102, 104 Ebu Bekir b. Ebi Şeybe Buhari, Müslim, Ebu Davud ve İbn. Mace'nin hocasıdır.

(108) İbn. Hemmam, 1/339.

mi öğretti diye okuyucunun aklına gelebilir. Aslında biz daha mülayim bir karşılık vermekle yetinelim. Müseylime gibi birinden öğrenmemişler ama anlayış seviyeleri o kadardı. Kur'an'ın evrenselliğinin sırrına erişmemişlerdi.

5. Cünüp olarak Kur'an'a tutup okumak da caizdir. Bunu caiz görenler ise, basit insanların yapabilecekleri Kur'an'a hürmetsizlik ithamından çok uzaktır. Ancak cünüplük hali hem az ve kısa sürede sona erebilir. Belki bunun için bunda ihtilaf ve aşırı fikirler daha çoktur. Cünübün ve hayızlının Kur'an okuyamayacağına dair rivayet edilen hadisleri zayıf gördükleri halde onlardan nasıl haram olduğuna gitmiş oldukları şaşılacak şeydir. Hadislerin bu zayıflığından dolayı olmalıdır ki zayıf olduğunu söyleyenler bile ihtilafa düşmüşlerdir. Mesela : a) İmamı Azam Ebu Hanife bir ayetten az veya bir ayet okunmasına cevaz vermiştir. b) İmamı Malik Ayeti Kürsi, İhlas ve Felak ve Nas surelerinin okunmasına izin vermiştir. Ayrıca İmamı Malik hayızlı kadının okumasına mutlak izin vermiştir. Çünkü hayızlık hem uzun bir müddettir ve hem de her ay tekrarlanıyor demiştir. c) İmamı Şafii de zikir kaydıyla okur Kur'an kasdıyla okuyamaz demiştir. d) İmamı Ahmed b. Hanbel bir ayet kadar okuyabilir (109). Görüldüğü gibi bunlar, cünüp ve hayızlı olanın Kur'an okumasını yasaklayan hadislere göre hüküm verenlerin fikridir.

Çünkü Kur'an-ı cünüp ve hayızlı olanın tutup okuyamayacağını iddia ederek mutlak surette yaygınlaştırmak Kur'an'ın her zaman okunması gerektiği felsefesine aykırı düştüğünü görmüşlerdir. Bu istisnai halleri zikrederek herbiri bir veya iki noktadan hareket etmiştir. İşte her, imamın sözüne insanların ayrı ayrı uyması caiz olduğu gibi bir kimse de her imamın sözüne durumuna göre uyabilir ve bunda bir sakınca yoktur. Bu durum karşısında cünüp ve hayızlı olanın Kur'an-ı tutup okumasına kısmen karşı olanların hepsini birden ele alınca artık cünüp ve hayızlı olanın Kur'an alıp okumasının caiz olduğu kuvvet kazanmıştır. Çünkü İmamı Azam bir ayetten az olana, Ahmed b. Hanbel bir ayeti okuyabileceğine izin vermesi onu ele almasına da izin vermiştir. Malik'in hayızlının, tutup okumasına cevaz vermesi de cünübün tutmasının haram olmayacağını gerektirir. Mecburiyet ikisinde de olabilir. İmamı Şafiin dua kasdıyla demesinin doğru olmadığını ve daha önce verilmiş hükümden vazgeçmek anlamına geldiğini anlattık.

(109) Mahmud b. Muhammed Subki, el-Menhel Şerh Süneni Ebi Davud 2/303

Bunların dışında aslında cünüp ve hayızlı olanın Kur'an'a tutup okumasına hiçbir şart ileri sürmeyen ve mahzur görmeyen Buharî, İbnu'l- Munzir, Taberi, İbn. Abbas ve Davut Zahiri gibi zevat bulunmaktadır (110). Böylece Kur'an-ı Kerimin cünüp ve hayızlı olanın tutup okuyabileceği yani bunun caiz olduğu ağırlık kazanmış oluyor.

6. Hz. Peygamberin sözü ile sabit olmuştur ki müslüman cünüp ve hayızlı olmakla pis olmaz. Alimler ve müctehitler bu hadisten şu hükümleri çıkarmışlardır. Yalnız müslüman değil, kâfir de cünüp olmakla pis olmaz. Terleri, tükrükleri ve göz yaşları temizdir. O halde mümin temiz olduğuna göre Kur'an'a tutamamasının sebebi kalmaz. Çünkü pis olsa teri de pis olmalıdır. Halbuki cünüp olanın teri ile ıslanan elbiseyi giyip namaz kılması caizdir. Bunu söyleyen İbn. Ömer ve İbn Abbas'tır (111). Oysa İbn. Ömer çok sıkı olduğu halde böyle demesi dikkate alınmalıdır.

7. Hz. Ayşe'den nakledilen bir hadiste diyor ki, kendisi hayızlı iken Hz. Peygamberin başını tarardı (112). Bu hadisin şerhinde Nevevi şöyle der : Bu hadisten anlaşılan hüküm, hayızlı olanın uzuvlarının temiz olmasıdır ki bu ittifak edilen bir hükümdür. Ebu Yusuf'tan nakledilen «Hayızlı kadının elinin pis olması» sözü yanlış olup doğru değildir (113).

Yukarda da birkaç defa geçen «Mümin pis olmaz» hadisi ve hükmü karşısında cünüp ve hayızlı olanı pis sayıp hatta Kur'an okumasını ve dudaklarını hareket ettirmesini yasaklayan zihniyet, kendi kendini mahkum etmiş sayılır. Artık cünüp ve hayızlı olanı pis sayıp da Kur'an'a tutamayacağını iddia etmek doğru kabul edilmemektedir.

8. Cünüp ve hayızlı Hz. Peygamberin sözüne göre temiz olduğu halde pislik onun neresinden iks (x) ışınları gibi çıkacak bezleri, derileri, kutuları delecek ve onlardan geçecek de onların içinde bulunan Kur'an-ı kirletecek ve pisletecektir. Bunun için cünüp ve hayızlı olan sandığa Kur'an rahlesine, kutusuna tutamayacağına hükmedilecektir. Bu şekilde fetva ve hüküm verenler Kur'an-ı Kerime olan hürmeti puta tapmak derecesinde tutmaktan farklı

(110) Subki, el-Menhel, 2/303

(111) el-Musannaf, 1/366

(112) Sahih Müslim, 1/134 (Nevevi ile)

(113) Nevevi Şerhi, 1/134

görülmemektedir. Sanki insanoğlu mücerret ve soyut bir varlığa, maddeden münezzehe yüce Allah'a tapmaya ulaşamadığını hissedererek onun yerine maddi bir şeye tapmayı kolaylaştırıyor. Putperestler putlara bu gayeye göre gene bu kadar aşırı ibadet etmezlerdi. İnsanoğlunda bulunan Yüce Alah'a ibadet ederek ulaşamayacak aşağılık duygusundan dolayı olmalı ki Allah'la kendi arasında vasıta bulmaya çalışmaktadır. Bazen bu vasıta bir taş, bir ağaç, bir insan ve bazen de kutsal kitap olabiliyor demektir.

9. Kur'an'a cünüp ve hayızlı tutmak elbette hürmetsizlik olamaz. Kur'an'a hürmet edeceğimiz diye onu böyle insanlardan uzaklaştırmak için akla, hayale gelmeyen hüküm ve fetvalarla onu işlemez ve insanın hayatına ve yaşamasına girmez bir halde tutmak, Kur'an'ın ruhuna ve felsefesine aykırıdır. Kur'an'ı okumak bir ibadettir. Ama her ibadet için aptest ve gusül gerekmez. Yalnız namaz için aptest şart koşulmuştur. Çünkü o toplu olacak bir ibadettir. Birçok insanın bir araya gelmesinde özel bir temizlik aramak çok yerindedir. İnsanlar birbirinin yüzlerine bakacak, yüzleri temiz olmalıdır. Başlarının dağınıklığının giderilmesi için ıslak elle başlarını mesh edip düzeltereklerdir. İşte çalıştıklarından ötürü de kolları da açık bulunabileceğinden tozlu ve yağlı olabilir, onları göğüslerinde kenetleyecekleri için elbiselerini kirletmemesi gerekir.

Bunlar ve başka maddî sebepler için aptest almak gerekir. Aynı zamanda aptest Allah'ın huzuruna çıkmak için ruhî bir hazırlık ve konsantre olmayı sağlayacaktır. Aptest bunun başlangıcıdır. Aptest yerlerinin yıkanması aptest bozarken kolların yüzün ve başın pislenmesinden dolayı değildir. Çünkü pislenmezler. Ama okumak için böyle bir hazırlığa gerek yoktur. Ancak kitabın kirlenmemesi için ellerin temiz olması normal ve gerekli bir şarttır. Kirli, yağlı, tozlu ve çamurlu eller yalnız Kur'an'a değil, hiçbir kitabı tutamaz. Hz. Ali'nin helâdan çıkınca sadece ellerini yıkamasının manası budur. Hz. Peygamberin Kur'an'a temiz olarak tutunuz sözünün manası da budur. Bütün bunlar aptestli tutmayı yasaklamaz. Aptestli olmak da iyidir ve aptestli Kur'an okumak şüphesiz güzel bir şeydir. Ama aptestsiz de okunur. Fakat burada aptestli okumanın mı yoksa aptestsiz okumanın mı sevabı çoktur? diye bir soru insanın aklına gelebilir. Bunun en doğru cevabı şudur: Sevabın azlığı ve çokluğu onu anlamaya bağlıdır. Elbette çok anlayan çok sevap kazanır. İster aptestli olsun ister olmasın manasının üzerinde durup düşünerek okuyan ile hiç düşünmeden ve anlamadan

okuyan arasında dağlar kadar fark vardır. Anlayarak okumak ilimdir ve ilim yapmaktır. İlim en büyük ibadet olduğuna göre Kur'an-ı anlamaya çalışmak en büyük ibadet olduğunda hiç şüphe yoktur.

10. Şimdiye kadar incelediğimiz ayet ve hadislerle sahabenin sözlerinde Kur'an ile zikir, tesbih ve dua arasını ayırana rastlamadık. Yani Kur'an-ı niyete göre dua, zikir ve niyete göre Kur'an olarak iki türlü bir okuma tarzına ve ayırımına gidildiğini görmedik. Ama müctehit ve alimler böyle bir ayırma önceden gittiler. Onun kaynağını tesbit etmek zor. Ancak şunu tekrar edelim ki onlar önce Kur'an'a apdestsiz ve gusülsüz tutulup okunamayacağı hükmüne vardılar. Sonra bu hükümden vaz geçmek zorunda kaldırsa da fikirlerini değiştirmediler. Ama o hükmü dolaylı bir şekilde iptal cihetine gittiler ve dua, zikir kasdıyla okumaya cevaz verdiler. Herkes de zikir kasdıyla okursa cünüp, hayızlı, apdestsiz olsa da okuyabilecektir. Halbuki İmam Şafii gibi bir mesele hakkında iki fikir ileri sürenler bulunduğu için burada da ileri sürebilirlerdi. Nitekim bazı fakihler bu hususta iki fikir ortaya atmış bulunmaktadır. Ayrıca Hz. Ayşe'nin şu hadisi «Hz. Peygamber her durumda Allah'ı zikrederdi» gibi umumi hadislerle karşılaşınca burada zikir kelimesi geçtiği ve Kur'an kelimesi geçmediği için Kur'an'la zikir arasına fark koydular. O halde onlar, kim Kur'an'ı zikir kasdıyla okursa cünüp olarak alıp okuyabilir ve kim Kur'an kasdıyla okursa okuyamaz hükmünü verdiler. Başkalarına ve bize göre bu ayırım yanlış ve hüküm hatalıdır. Şu var ki zikirden kastettikleri de Kur'an'da Yüce Allah'ın adının ve sıfatlarının geçtiği ve Allah'ı metheden ayetler olduğunu açıkladılar. Yağmurdan kaçarken doluya tutuldular. Çünkü Yüce Allah'ın adını cünüp ve hayızlı olarak anmak caiz olacak ama Kur'an'da geçen Firavın, Karun ve Ebu Leheb'in lanetlenmiş adını anmak ve okumak caiz olmayacaktır. Bunun pek ve pek çok saçma bir söz olduğunda şüphe yoktur. Bu Allah'ın sıfatlarına ve adına hürmetsizlik değil midir? Ki bunlar Kur'an'da da geçiyor. Bu, Kur'an'ın kağıt üzerine insanın yazdığı harflerine Yüce Alah'tan daha çok kutsiyet vermek değil midir? Mushafı Allah'tan daha kutsi saymak putperestlik ve büyük günah olmaz mı? Bunu düşünemediler. Sonra gelenler de buna kafa yormadılar. Birçok meseleye kafa yormayıp taklitte yüzüp gittiler. O halde Kur'an'ın Kur'an kasdıyla veya dua kasdıyla okunması diye birşey yoktur. Bu ayırım asılsızdır. Bu demek değildir ki Kur'an'da dua ayetleri yoktur. Dua ayetleri Kur'an'da çoktur. Alah'ın isimleri ve medihleri çoktur. Onların cünüp ve hayızlı

okunmasının caiz olduğu kabul ettiklerine göre de Kur'an'ın diğer yerlerini okumak da şüphesiz caizdir. Kur'an'ın her ayeti Kur'an'dır ve ayet olması yönünden her türlü sözden üstün ve faziletlidir. Ama Kur'an'ın bazı ayetleri bazı ayetlerinden daha faziletlidir. Kur'an'ın ayetleri arasında üstünlükte derece farkı vardır.

Allah'ın isimleri, sıfatları ve medihleri geçen ayetler ötekilerinden daha üstün ve faziletlidir. Bunları cünüp ve aptestsiz okumak caiz olacak ama daha az faziletli ve daha alt derecede olanları cünüp ve aptestsiz okumak caiz olmayacak bu olur iş değildir.

11. Birgün dersimde Kur'an-ı Kerimi yatarken ve aptestsiz okumanın caiz olduğunu söyledim ve delil olarak da Kur'an-ı Kerimde «Onlar ayakta iken otururken, yan yatarken Allah'ı anarlar ve yerin yaratılışını düşünürler. Rabbimiz sen bunu boşuna yaratmadın. Sen münezzehsin bizi ateşin azabından koru» derler (114) ayetini okudum. Bu ayeti kerimede «Yan yatarken» Allah'ın anılması zikrediliyor. Kur'an okur denmediği için öğrencilerin bir kısmı şöyle itiraz ettiler. Ayette Allah'ın zikredilmesi geçiyor. Kur'an okunması geçmiyor. Allah zikredilebilir ama Kur'an okunmaz dediler.

Ben şöyle cevap verdim. Kur'an'da kafirlerin adları ve işleri zikrediliyor ve lanetleniyor. Onların isimleri ve işleri Allah'ın sıfatlarından daha kutsal mıdır ki Allah'ı yatarken anabileceğiz de onların isimlerini anamıyacağız. Onların isimlerinin Kur'an'da olması onlara bir kutsiyet mi veriyor. Biz müslümanların isimleri Kur'an'da da vardır. Allah'ın ismini anarken hem Allah'ın ismi olması ve hem de Kur'an'da bulunması bakımından kat kat kutsaldır. Kâfir ve putperestlerin isimlerini Kur'an'da geçmesinden onlara hiçbir kutsallık değil daha çok lanetin gelmesi doğrudur. Son olarak sözümü şöyle bağladım. Allah adı ile Kur'an'da geçiyor diye Ebu Cehli ve Firavni bir tutan kimse mükellef değildir. Bunun manası şudur. Oradaki farkı anlamayacak kadar kafasız ve akıldan yoksun olan müslüman olmaktan sorumlu değildir. Bunun için Yüce Allah'ı aptestsiz ve yatarken anmak caiz olduğuna göre Kur'an okumak da caizdir. Yoksa Kur'an-ı Allah'tan daha yükseğe çıkarmak ve yüceltmek olur ki küfrü gerektirir. Alah bizi doğru yoldan ve doğruyu bilenlerin yolundan ayırmasın.

---

(114) Ali İmran, 191

12. Son bir meseleye daha değinmek istiyorum. Kur'an okumak ibadettir. Bunun ibadet olması ondaki kelimeleri ağızdan söylemek değildir. Onların manasını anlayıp ona göre hareket etmek ibadettir. Bunda iki kat ibadet vardır. Biri Kur'an-ı anlamak, diğeri anladığını yapmaktır. Buna ilmi ile amel olma derler. Herhangi bir kitabı okuyup öğrenmek de sonra öğrendiğini yapmak hep ibadettir. İlim okumak en büyük ibadet olduğuna göre ilim yapmak daha büyük ibadettir. Çünkü ilim okumak ile ilim yapmak arasında fark vardır. Felsefe okumak ile felsefe yapmak arasında fark olduğu gibi Kur'an-ı okuyup anlamak ile O'nun ilmini yapmak arasında büyük fark bulunur.

Okuyup anlayan sadece lafzından anladığı kadarını öğrenmiş olur. Ama onun ilmini yapan müctehit ve mütefekkir, düşünür olur. Üçüncü olarak da onu fiilleştirip uygulayan hakim ve filozof olur.

O halde Kur'an-ı okuyup anlamak bir ibadet olduğuna göre bunun sevabı ölümlere gider mi? Ölümlere gideceğine inanıldığı için Kur'an hep ölümler için okunmuş ve bu bir gelenek haline gelmiştir. Burada önce şunu söylemeliyiz ki Kur'an-ı anlamadan okumanın sevabı yoktur. Anlayarak okumanın sevabı vardır ve ibadet anlayarak okumaktadır. Kur'an arapça olduğu için araplar okumamış da olsalar Kur'an okudukları zaman veya dinledikleri zaman biraz anlarlar. Anladıkları seviyeyi izah için şöyle diyebiliriz. Kur'an'ın tercümesinden bizim Türk okumamışı ne kadar anlarsa araplar da lafzından bu kadar ve biraz daha fazla anlarlar. O da Kur'an'ın arapça olarak kendi üstün üslubunun verdiği zevk ve etkidir.

Alimler Kur'an okumanın üzerinde durdular, ancak her okuyanın arapça bildiğini zannetiler. Ana dili arapça olmayanlar için, Kur'an-ı anlama hususunda bir metod geliştirmediler ve bunu da düşünmediler. Alimler okuyup anlatsın demek halkın Kur'an okurken anlamasını sağlamaz. Bunun metodu üzerinde durmak lazımdır. Bunun için Kur'an-ı Kerim asırlardan beri anlaşılmadan okunmuştur. Arap olanlar da Kur'an'ın anlaşılmasına ve ilminin yapılmasına yönelmemişler, ilk çağlarda yapılanları temcid pilavı gibi ısıtıp ısıtıp kaldırmışlardır. Kur'an-ı anlamadan okuyanın iki faydasını zikredelim biri Kur'an okuduğu müddet içinde kötü bir iş yapamıyor. Böylece Kur'an-ı okuması kötü bir şey yapmasına engel oluyor. İkincisi de Kur'an'ı okurken ruhen ve manen bir haz duyuyor ve zevk alıyorsa bu da onun manevi kârı olur. Eğer iyi

sesli ve tecvitli biri okuyup dinliyorsa aynı musikiden aldığı haz gibi bundan da manevi anlamadığı bir haz duyar ve bu onun kârı olur. Bu hazı alamıyorsa o zaman sadece birincinin faydası kalıyor. Onun sevabının olup olmadığını Allah bilir.

13. Kur'an-ı anlayarak okumak ibadet olduğuna ve ondan da sevap alacağına göre bu sevabı ölümlere gönderebilir mi? Meselenin şöyle vaz edilmesi gerekir. Bir kimse ölüsü namına ibadet edebilir mi ibadet edemez mi? Sorusuna cevap vermekle konuya girmek gerekir. Yalnız haccın yapılabileceğine dair bir rivayet vardır. Bu da kısmen mali olduğu için ve belki başka bir özellikten dolayı izin verilmiş olabilir. Onda da ihtilaf bulunmaktadır. Buna kıyas yaparak oruca ve namaza bunu teşmil edenler çıkmıştır. Ama bunlar büyük hata işlemişlerdir. Biri namına namaz kılınmanın caiz görülmesi İslâmın temel esaslarına aykırıdır. İslâmı temelden yıkar bir mahiyet arzeder. Bunun farkına varan Ebu Muhammed Bagavi et- Tehzib adlı eserinde bütün bunun gibi sözler zayıf ve mesnetsiz sözlerdir bunların dua etmeye sadaka vermeye kıyas edilmesi doğru değildir. (115) der. İmam Şafii Kur'an okumanın sevabı (Sevab olduğu takdirde) ölüye gitmeyeceğine fetva vermiştir (116). İmam Şafii'nin bu sözü doğru ve yerindedir. Bundan şunu anlıyoruz ki İmam Şafii zamanında bile ölümlere Kur'an okunmaya başlanmıştı. İşte bu yaygın hale gelerek ölüsü olan para ile Kur'an okutup sevab göndermeye çalışmaktadır. Anlamadan sevab olmayacağına göre gönderecek sevab elde edilmiyor demektir. Kur'an'ın anlaşılması hiç önem vermeyen aldırış etmeyen bir kimseye ölüsü için kuru kuru Kur'an'ın sözlerini söylemenin sevabı olamayacağını çok iyi anlatmak gerekir. Ayrıca Kur'an-ı Kerimin anlaşılması ve nasıl anlaşılması gerektiğine dair de eserler vermek lazımdır.

14. Buhari, Müslim, Ebu Davud, İbn. Mace gibi dört hadis imamın hocası olan Ebu Bekir b. Şeybe'nin «Musannaf» adlı eserinden bir özet vermek meseleyi özetlemek mahiyetini taşıyacaktır. Bu zat eserinde üç husustan bahsediyor.

a) Cünübün Kur'an okuyamayacağını söyleyen ve yukarda açıklaması yapılan Hz. Ali'nin Hz. Peygamberin cünüp olmadıkça Kur'an-ı alıp okuduğu rivayetini naklediyor. Burada aptestsiz okuduğu ayrıca tasrih edilmiş oluyor (117). Buna göre Kur'an-ı Kerimi aptestsiz tutup okuyabilir ama cünüp okuyamaz oluyor.

(115) Nevevi, Müslim Şerhi, 1/90

(116) Agy.

(117) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Musannaf, 1/102, 103

b) Cünübün Kur'an okuyabileceğinin önemini bildirmek için cünübün Kur'an okumasına cevaz verenler diye bir bahis açıyor. Burada Kur'an'dan cünüp ve hayızlı olan bir iki ayet okuyabilir, diyenlerin içinde İkrime (Sahabi) olduğu gibi Ata, İbrahim Nehai, Said b. Cübeyr'in cünüp ve hayızlı olanın bir ayetten az okuyabileceğini söylüyorlar. Said b. Cübeyr'in bir ve iki ayet okuyabileceğini söylediği rivayeti de vardır (118). Görülüyor ki bir zatın fikri hakkında iki rivayet bulunuyor. Bunun için duruma göre işi halletmek gerekiyor. Bir iki ayet okursa niçin fazla okumasın? Bunun sebebi yoktur. Bu kendi içtihatlarıdır. Demek müslüman gerek görürse ve mecbur kalırsa cünüp ve hayızlı olarak Kur'an-ı okumayı adet ve alışkanlık haline getirirler diye korkmuşlardır. Bunun önüne geçmek için müslümanın cünüp durmasının her halûkârda uygun ve doğru olmadığını Kur'an-a bile dokunamayacağını söyleyerek onları yıkanmaya alıştırmak istemişlerdir.

Müslümanlar ilme ve ilim yapmaya yeni başladıkları için ilk anda Hz. Peygamber ve sahabeden ne duymuş ve görmüşlerse onu olduğu gibi muhafaza etmeye ve uygulamaya önem vermişlerdir. Bu çok doğru bir hareket ve ilmi davranışın gereği idi. Biz onların bu tutumu sayesinde her şeye daha iyi ve olduğu gibi vakıf olma imkânını buluyoruz. İşte biz de ilk alimlerin müslümanların cünüp durmayı adet edinirler endişesinden hareket ederek bir zatın bile bazen cünüp olarak Kur'an okuyabileceğini ve bazen okuyamayacağını nakletmelerinde ve söylemelerinde ben başka bir sebep zikretmek istiyorum. Aslında bu sebep herkesçe bilinmektedir. Ama bu meseleye tatbikini görmedim. Mesela Said b. Musayyeb'den Muhammed b. Tarık'ın rivayetinde cünüp olan okuyabilir. Hammad'ın Said b. Musayyibden rivayetinde ise cünüp olan Kur'an okuyamaz (119). Durum şudur. Said b. Musayyeb Muhammed b. Tarık'ın durumuna bakmış ve ona cünüp Kur'an okuyabilir demiştir. Ama Hammad'ın durumuna bakmış ona okuyamaz demiştir. Her iki durumun takdiri ve değerlendirilmesi Said b. Musayyeb'e aittir. Eğer yanında olsaydık sorar ve bize bunun izahını yapardı. Nitekim Hz. Peygamberin hadislerinin değişik olması söylendikleri durumların değişik olmasındandır. Bunun için biz de diyoruz ki, cünüp ve hayızlı olan Kur'an okuyabilir, diyenler isabet etmişlerdir. Müslüman kendi durumuna bakar cünüp okumak mecburiyetinde olduğunu kendisi takdir eder ve Kur'an okur, bunun hiçbir

(118) Agy.

(119) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Musannaf, 1/103. Abdurrezzak b. Hemmam, el-Musannaf, 1/337.

mahzuru olmaz. Hayızlı olan da öyledir. Mesela bu mecburiyetlerden birinde misal verelim Cünüp veya hayızlı olan herhangi bir yerde ve toplulukta Kur'an-ı alıp okumak durumunda kalırsa hele derste —İster öğrenci ve ister öğretmen olsun— hiç kimseye durumunu bildirmeden alıp okuyabilir ve okutabilir. Veya evdedir ama yıkanma imkânı ve şartları müsait değilse buna göre kendisi takdir eder. İlmi bilgime ve hayat tecrübeme dayanarak burada gençlere dini bir tavsiyede bulunarak dini bir bilgi vermek istiyorum. Cünüp veya hayızlı olan bir kimse normal yıkanma şartlarını bulamamışsa gayri sıhhi şartlar altında yıkanmasına gerek yoktur. Normal yıkanma şartlarını elde etmeye çalışacağından şüphe yoktur. Ama normal şartları elde edene kadar sadece normal aptest alır namazını kılar. Bunda hiçbir mahzur bulunmamaktadır. Soğuk su ile veya sıcak su bulup ama yıkandıktan sonra ısınacak bir durum yoksa, ev çok soğuksa yıkanmak gerekmez. Bunlar anormal durumlardır. Dendiği gibi aptest alır namazını kılar.

Çünkü böyle soğuk su ile yıkanan ve gençliğinde soğuğa aldırış etmeyen gençler kısa veya uzun bir süre sonra tedavisi imkânsız olan nefrit, böbrek ve siyatik gibi hastalıklara uğruyorlar. İslam buna izin vermez. Eğer su bulunmazsa teyemmüm yapar. Bu varken cünüp olanın teyemmüm yapmasına gerek olmadığını söyleyenler olduğu gibi teyemmüm ile apdesti birleştirmesi gerektiğini söyleyenler de vardır (120). Biz de sadece abdest alması kafidir diyenleri isabetli buluyoruz. Küçük Kur'an'ın cepte taşınıp her fırsatta okunması çok güzel bir davranıştır. Biz hafızlık yaparken taşırdık. Ama yedi kat muşambaya sarmayı şart koşarlardı, ki tuvalete girip çıkabilsin. Artık cünüp ve hayızlı olanın Kur'an'a tutup okuması caiz olduğuna göre böyle bir muşambaya sarmaya gerek kalmaz. Pislik iks (x) ışınları gibi insanın elbisesini aşip cebine kadar girip Kur'an-ı kirletme nazariyesinin saçmalığı ortadadır. Kur'an-ı taşıyıp fırsat buldukça okumak büyük bir ibadettir. Çünkü okuyup anlamak ilimdir ve ilmin en büyük ibadet olduğunda ittifak edilmiştir. İlimde ve bu ibadetten kimseyi men etmeye imkân verilmemelidir.

15. Kur'an-ı Kerimi anlamadan okuyanlar hakkında Hz. Peygamberden şu hadisler rivayet olunmuştur. Hz. Peygamber Bakara suresinde (164) «Düşünenler» ve Ali İmran suresinde (191) «Düşünenler» anlamı geçen ayetlerde bu ayetleri okuyup da onu dü-

(120) Ebu Bekir Abdurrezzak b. Hemmam, el-Musannaf, 1/233 - 234.

şünmeyen kimseye yazık olmuştur (121). «Bu ayeti ağzını köpürterek okuyup anlamayana veyl olsun» buyurmuştur (122). Kadı Beyzavi (685/1286) ayrıca bu ayetin Kelam ilminin ve kelamcılardan şerefine işaret etmekte olduğunu ve ona teşvik ettiğini anlatmıştır (123) demektedir.

Kur'an'ın anlaşılmeden ve manası öğrenilmeden okunmasından şikayet eden Hz. Peygamberin sözlerinden birkaçını burada hatırlatmak doğrudur. Abdullah b. Mesud, Ebu Zer, Enes b. Malik, Abdullah b. Ömer ve Cabir b. Abdullah'dan ayrı ayrı rivayet edilen aynı anlamda hadisler mevcuttur. Biri şudur : «Ebu Zer diyor ki : Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : Benden sonra birtakım insanlar çıkacak onlar beyinsiz olmakla birlikte görünüşte insanların en iyi konuşanlarıdır. Kur'an-ı okurlar fakat Kur'an onların gırtlaklarından öteye geçmez. Onlar okun yaydan çıkması gibi dinden çıkarlar, bir daha ona geri dönmezler» (124).

Okudukları Kur'an'ın gırtlaklarını öteye geçmez olmasının manası Alah Onların okumalarını kabul etmeyip katına yükseltmez demektir (125). Çünkü onu anlamaya ve anladığını yapmaya niyet ve gayret etmezler.

Ayrıca Kur'an'ın düşünülmeden (Tedebbur) okunmasının mekruh olduğunu söyleyen Kur'an ilimleri araştırmacı alimleri bulunmaktadır (126). Bunların böyle bir hükme varmaları Hz. Peygamberin ve sahabenin sözlerine dayanmaktadır.

Demek oluyor ki Kur'an-ı Kerimi anlamadan okumanın tenkit edildiği şüphe götürmez. Burada bir esasa değinmek niyetindeyiz. Öğrencilere Kur'an-ı Kerimi cünüp, aptestsiz ve hayızlı olan kimse eline alır, tutar, taşır ve okur dediğim zaman bana şöyle dediler. O halde bu yanlışları düzeltmek şart olduğuna göre bunları nasıl düzelteceğiz, sorusunu sordular. Şu cevabı verdim. Ondört asırdan beri yüzbinlerce alim, yazar, düşünür ve filozof, müctehit

(121) Şevkani, Fethu'l-Kadir, 1/377.

(122) Kadı Beyzavi, Abdullah b. Ömer, Tefsir, 1/116.

(123) Age. 1/117.

(124) İbn. Mace, Ebu Abdillah b. Muhammed b. Yezid (207-275) el-Sünen 1/59-60, 61-62.

(125) İbn. Mace, 1/59.

(126) Bedrettin Muhammed b. Abdullah Zerkeşi, (745-794/1344-1391), el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an 1/455. Mısır 1957.

yazı yazmış ve kalem oynatmıştır. Herbirinin bir yanlış yaptığı kabul edilirse yüzbinlerce yanlış yapılmış demektir. Bu kadar yanlış hiç kimse düzeltemez. Zira düzeltenlerin de yanlış yapabileceği hesaba katılmalıdır. Bu imkânsızdır, imkânsızla uğraşmak boşuna demek olur. Ancak yapılacak tek birşey vardır. O da doğrusunu öğrenmektir. İşte bu mümkündür. Dinde yapılan yanlışları düzeltmeğe kalkacağımıza ilk önce doğrusunu öğrenmeye kalkmalıyız. İşte biz müslümanların en büyük şansı dinimizin doğrusunu ve gerçeğini öğrenmek imkânımızın bulunmasıdır. Bu imkân Kur'an'a ve Sahih hadislere dayanır. İşte İslam Dinini gerçek kaynağından öğrenme imkânını kullanmamız bize düşen en önemli dini bir vazifemizdir. Ancak alimler inceleme ve ilim yaparken bulacakları yanlışları düzeltmeleri kendilerine düşen dini bir görevdir. Bunda alimler cesur olmalıdır. Yanlışlığın yaygın olmasından ürkmemeleri ve geri durmamaları ilimlerinin de gereğidir.

Kur'an-ı Kerime ve Sahih Hadislere bir an önce dönüp dinimizi gerçek kaynağından öğrenme zamanı çoktan gelip geçmiştir. Daha fazla zaman kaybetmemiz müslümanların aleyhinedir. Buna işaret eden ayeti kerimeyi hiç hatırdan çıkarmamak üzere buraya alıyorum. «İman edenlerin gönüllerinin Allah'ın anılmasına ve ondan gelen Hakka içten saygı duymalarının zamanı hala gelmedi mi? Uzun zaman geçtiğinden kalpleri katılaştırmış olan kitaplılar gibi olmasınlar. Onların çoğu yoldan çıkmıştı» (Hadid 16) «Çünkü bu Kur'an doğru olanı gösterir» (İsra, 9).

Müslümanların bugünkü durumunu en iyi şekilde ortaya koyan bu ayetin manası olan «Hala Kur'an'a dönme zamanı gelmedi mi?» sözü şuna cevap vermeleri ve «Evet geldi Yarabbi» deyip Kur'an-ı anlamaya ve incelemeye başlamaları gerekir ve bu kuruluşların başlangıç noktasıdır. Kur'an her zaman ve herkese doğruyu bulma yolunu ve metodunu böylece apaçık anlatır ve gösterir. Ne mutlu Kur'an-ı anlayanlara ve anlamaya çalışan ve yardım edenlere.